

N:o 200.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående upphörande af det från viss jord i Skåne, Halland och Blekinge utgående landgille m. m.; gifven Stockholms slott den 20 mars 1908.

Under åberopande af bifogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver eklestistikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t föreslå Riksdagen att för sin del besluta:

dels att, där landgille till kyrka, prästerskap eller klockare utgår af hemman eller lägenhet i Skåne, Halland eller Blekinge utan att rätten till landgillet uppbärande motsvaras af äganderätt till jord, ägaren eller innehafvaren af den landgillepliktiga fastigheten må friköpa sig från skyldigheten att utgöra detta landgille mot erläggande af ett penningbelopp, som i årlig

ränta efter fyra och en half procent afkastar en summa lika med landgillet;

att, där landgillet består af en eller flera persedlar, för hvilka visst penningvärde icke blifvit genom behörigt beslut fastställdt, till grund för löseskillingens beräkning skall läggas mediet af de tio senast förflutna årens markegångspris enligt litt. A i länets markegångstaxa eller, därest sådant pris ej finnes i sagda taxa upptaget, det penningvärde, hvartill afgälden skäligen uppskattas;

att, beträffande landgille till prästerskap eller klockare, vederbörande ej må begagna sig af aflösningsrätten under nuvarande landgilletagares tjänstetid, för så vidt denne ej därtill lämnar sitt samtycke;

att ägare eller innehafvare af landgillepliktig fastighet, som vill inlösa landgillet, skall därom göra ansökan hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som har att pröfva, huruvida inlösen enligt nu angifna grunder må äga rum, samt, därest så befinnes, fastställer löseskillingen och tillika utsätter viss dag då sökanden, vid äfventyr att beslutet eljest anses förfallet, senast har att till vederbörande kyrkoråd inbetala löseskillingen;

att, sedan beslutet, som genom Kungl. Maj:ts befallningshafvandes försorg skall delgifvas jämväl den till landgillet berättigade, vunnit laga kraft och sökanden hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande styrkt sig hafva fullgjort hvad honom på grund däraf åligger, Kungl. Maj:ts befallningshafvande har att förordna om införande i kronans jordebok af anteckning, att afgäldsskyldigheten upphört;

att landgille, som belöper på tiden, innan löseskillingen till vederbörande erlagts, icke innefattas i aflösningen;

att löseskilling för landgille till prästerskap eller klockare skall, tills vidare och intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, under församlingens ansvar af kyrkorådet förvaltas efter samma grund, som för förvaltningen af kyrkokassas medel är vedertagen, med rätt för vederbörande indelningshafvare att uppbära därå upplöpande ränta;

att, beträffande prästerskapets landgillen af de detsamma på lön anslagna annex- och mensalhemman samt af prästänkesäten, Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet skola tillse, att vid blifvande ny utarrendering, där så ej redan skett, berörda landgille upphör att utgå;

att öfver Kungl. Maj:ts befallningshafvandes beslut i ärende, hvarom här förut sägs, klagan må föras hos Kungl. Maj:ts och rikets kammarkollegium; samt

att dessa bestämmelser icke skola äga tillämpning i afseende å landgille, som utgår af till skatte försålda s. k. halländska kyrkohemman eller innehafves under patronatsrätt;

dels ock att ägare af hemman, hvilket blifvit till skatte löst i enlighet med bestämmelserna i nådiga kungörelsen angående försäljning till skatte af de s. k. halländska kyrkohemmanen den 11 september 1863, må friköpa sig från skyldigheten att utgöra hemmanet äliggande landgille och »ränta i följd af skatteköp» mot erläggande af ett penningbelopp, som i årlig ränta efter fyra och en half procent lämnar en afkastning lika med summan af berörda afgälder, hvarvid till grund för beräkning af löseskillingen för spannmålsräntan äfvensom för landgillet, där detsamma utgår i smör, skall läggas senast fastställda medelmarkegångspris, enligt Litt. C i länets markegångstaxa;

att, beträffande afgälder af ifrågavarande slag, hvilka utgå till prästerskapet, vederbörande ej må begagna sig af denna rättighet under nuvarande afgäldstagares tjänstetid, för så vidt denna ej därtill lämnar sitt samtycke;

att löseskillingen för sistberörda afgälder skall tills vidare och intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, under vederbörande församlings ansvar af dess kyrkoråd förvaltas efter samma grund, som för förvaltning af kyrkokassas medel är vedertagen, med rätt för vederbörande indelningshafvare att uppbära därå upplöpande ränta;

att löseskillingen för ifrågavarande afgälder må fördelas till betalning under en tid af sex år med lika belopp årligen jämte ränta efter fem procent å oguldet kapital under villkor, att till säkerhet för amorteringens fullgörande fastställes inteckning i hemmanet samt därjämte, för så vidt inteckningen icke faller inom hälften af medeltalet af bevillingstaxeringsvärdena för de fem sistförflutna åren, ställes boregn af minst två personer, de där borga en för bägge och bägge för en, såsom för egen skuld, och hvilkas vederhäftighet är af Kungl. Maj:ts befallningshafvande eller domaren styrkt;

att, sedan inlösen skett, anmälan därom skall göras hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande för vederbörlig anteckning i jordeboken; samt

att hvad nu föreslagits icke skall äga tillämpning å afgälder af ifrågasvarande slag, hvilka innehafvas under patronatsrätt.

De till ärendet hörande handlingar skola vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Hugo Hammarskjöld.

Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 mars 1908.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena TROLLE,
Statsråden: ALBERT PETERSSON,
              HEDERSTIERNA,
              HAMMARSKJÖLD,
              ROOS,
              SWARTZ,
              grefve HAMILTON,
              grefve EHRENSVÅRD,
              MALM.

Efter gemensam beredning med statsrådet och chefen för finansde-
partementet, föredrog departementschefen, statsrådet Hammarskjöld:

Riksdagens skrivelse den 14 maj 1899 (n:r 139) angående upphörande
af det från viss jord i Skåne, Halland och Blekinge utgående landgille
m. m. Härvid yttrade departementschefen:

Vid 1899 års Riksdag väcktes motion i syfte att Riksdagen måtte hos
Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande af åtgärder till en fullständig utred-
ning angående det från viss jord, de s. k. halländska kyrkohemmanen i
Halland äfvensom det från viss jord i Skåne och Blekinge till kyrkor och
prästerskap utgående landgillet och smörräntan samt därefter till Riks-

*Ang. upp-
hörande af
det från viss
jord utgående
landgille m. m.*

dagen afgifva det förslag angående deras fullständiga upphörande, hvartill berörda utredning kunde föranleda.

Motionären anförde till stöd för sitt förslag bland annat följande:

Genom lagen den 2 december 1892 om afskrifning af grundskatterna hade våra uråldriga skatteförhållanden underkastats en genomgripande förändring. En viktig grundsats hade fastslagits genom ifrågavarande lagstiftning, nämligen att all jord, oberoende af natur, skulle efter lika och samma grunder beskattas. Genom grundskatteafskrifningen hade väl i hufvudsak berörda syfte vunnits, men på grund af den olika historiska utvecklingen i det egentliga Sverige och de fordom danska provinserna Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän, hade i dessa provinser, trots afskrifningen, en hel del oegentligheter i jordens beskattning kommit att kvarstå. Det vore naturligt att dessa förhållanden skulle ådraga sig lagstiftarnes uppmärksamhet. Också hade på Eders Kungl. Maj:ts därom framställda propositioner 1898 års Riksdag beslutat afskrifning af den på viss jord inom Skåne m. fl. provinser hvilande kyrkotionden och upphörande af den i Göteborgs och Bohus län utgående landskylden äfvensom upphörande af den i Skåne, Halland och Blekinge utgående helgonskylden. Härmed komme nämnda kvarlefvor af ett urgammalt och föråldradt skattesystem att försvinna. I den mån andra med nu nämnda pålagor likartade, från viss jord utgående afgifter ännu kvarstode, borde åtgärder vidtagas för deras upphörande. Denna uppfattning hade äfven Riksdagen förklarat sig hysa. I skrifvelsen om och i hvad mån landskylden i Bohus län måtte kunna upphöra, hade nämligen Riksdagen yttrat, att Riksdagen hyste den åsikt, att de uråldriga skatteförhållandena i vårt land, så vidt möjligt, borde ordnas och det, vare sig oegentligheter i skatteväsendet berörde större eller mindre delar af landet, samt att Riksdagen i öfverensstämmelse med denna uppfattning ansåge önskvärdt att den under benämning landskyld inom vissa delar af Göteborgs och Bohus län utgående skatt, som vore en kvarleva af föråldrade skatteformer, måtte kunna försvinna. Med stöd af detta Riksdagens eget uttalande hade motionären fäst Riksdagens uppmärksamhet på den från viss jord i Halland under namn af landgille eller smörränta utgående skatten. Att detta landgille vore af väsentligt samma natur som omförmälda afgifter, om hvilkas upphörande beslut fattats, vore otvifvelaktigt.

Efter en kortfattad öfversikt af reformationens förhållande till kyrkans egendom i Sverige och Danmark samt af smörräntans eller landgillet natur och grunden för dess utgörande anförde motionären vidare, att denna öfversikt, enligt motionärens mening, gifve vid handen, att den från de s. k. halländska kyrkohemmanen utgående smörräntan stundom vore ersättning

för brukandet af ett kyrkan tillhörigt, oftast till läge och storlek okänt jordområde kalladt fästa, men att dock i de flesta fall ingen som helst kyrkans äganderätt förefunnes till den jord, från hvilken smörräntan utginge; och borde den då vara att betrakta såsom en af jorden utgående skatt, i intet afseende olik den vanliga hemmansräntan eller tionden. Endast i det fallet, att smörräntan berodde på äganderätt till jord, hade, enligt hvad motionären vidare anförde, genom nådiga kungörelsen den 22 oktober 1886, angående försäljning af vissa kyrkolägenheter, möjlighet beredts den jordägare, inom hvars område en dylik till läge okänd fästa förefunnes, att på vissa vilkor befria sig från erläggande af det från det samma utgående landgillet. Dessa under olika namn från viss jord utgående afgifter vore efter motionärens mening föråldrade. De uppbures ej längre af det allmänna rättsmedvetandet. De gäfve ofta anledning till tvister; den till utgifvande af landgille pliktige, som med full äganderätt kommit i besittning af sin jord, kunde icke förlika sig med eller finna rättvist, att å hans jord skulle hvila andra och större bördor än å annan i öfrigt fullkomligt likställd jord. Till den del smörräntan vore af samma natur som vanliga hemmansräntan eller tionden, fastän kyrkan och prästerskapet förbehållen, syntes det motionären, som om rättvisan och billigheten fordrade, att denna ränta afskrefves i likhet med hvad redan skett med grundskatten och kyrkotionden, eller att åtminstone någon utväg anvisades, hvarigenom berörda ränta kunde upphöra att utgå. Och det syntes motionären, som om man härvid äfven borde undersöka, huruvida icke beträffande upphörande af den ränta, till grund för hvilken en verklig jordäganderätt förefunnes, mera effektiva bestämmelser kunde uppställas än de i nyss berörda nådiga kungörelse den 22 oktober 1886 angifna; och föreställde sig motionären, att de rörande landskyldens i Göteborgs och Bohus län upphörande antagna grunder äfven i detta fall kunde finna tillämpning.

Med anledning af berörda motion har Riksdagen i sin ifrågavarande skrifvelse till en början erinrat, att ifrågavarande, frivilligt åtagna skatt icke, på sätt motionären antydte, kunde vara att hänföra till det slags onera, som inbegreps under benämningen grundskatter, de där med hänsyn till deras uppkomst och beskaffenhet ansetts böra afskrifvas; hvarjämte Riksdagen vidare anförde följande.

Landgillet eller smörräntan kunde anses vara af två slag. En del utginge från inom visst hemmans ägoområde befintlig jordlägenhet, hvars läge i öfrigt numera icke vore känt. I afseende å denna afgäld vore tillfälle beredt till dess upphörande genom att mellan församlingen och ägaren af det hemman, inom hvars område lägenheten funnes, aftal kunde

uppgöras om lägenhetens försäljning enligt nådiga kungörelsen den 22 oktober 1886.

Det andra slaget af dessa räntor vore en afgäld, som ursprungligen vid särskilda tillfällen förlänats kyrkor att utgå af viss jord och som fortfarande kvarstode. Denna afgäld syntes närmast vara att förlikna med den från hemman och lägenheter i Göteborgs och Bohus län utgående landskylden, om hvilken kammarkollegium i skrifvelse den 21 december 1894 yttrat, bland annat, att, då den icke utgjorde någon af kronan på kyrkor och prästerskap öfverlåten rättighet, hvarken rättvisa eller billighet syntes kräfvä, att den skulle indragas till statsverket mot ersättning af statsmedel, ej heller att staten eljest för dess afskaffande skulle ikläda sig ekonomiska uppoffringar, men att vid sådant förhållande, och då vederbörande kyrkor och prästerskap måste anses berättigade att allt fortfarande åtnjuta den inkomst, landskylden för dem innebure, annan utväg ej syntes kollegium vara att anlita för landskyldens upphörande, än att möjlighet bereddес vederbörande landskyldsgifvare att friköpa sig från skyldigheten att utgöra landskyld mot erläggande af ett belopp, som motsvarade denna kapitaliserad.

Kungl. Maj:ts i enlighet härmed till 1898 års Riksdag aflåtna proposition angående landskyldens upphörande hade ock blifvit af Riksdagen bifallen.

Anledning till åtgärd från statens sida i fråga om upphörande af landgillet och smörräntan syntes för närvarande egentligen ej förefinnas annat än beträffande det sistnämnda slaget af denna afgäld, och en utredning i detta afseende ansåge Riksdagen böra åvägabringas för utrönande, hvilka åtgärder lämpligen borde vidtagas för upphörande af detta slag af landgille och smörränta. Då emellertid vid en sådan utredning äfven det andra slaget af förenämnda afgäld måste komma att beröras, torde utredningen böra omfatta äfven dessa räntor, för den händelse deras upphörande skulle kunna befrämjas och särskildt den i förenämnda kungörelse af den 22 oktober 1886 omförmälda försäljning af vissa kyrkolägenheter skulle kunna underlättas.

Riksdagen anhöll därför, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning angående det från viss jord i Skåne, Halland och Blekinge utgående landgillet eller smörräntan och därefter vidtaga de åtgärder, som till befrämjande af denna afgälds upphörande befunnes vara af förhållandena påkallade.

Sedan Kungl. Maj:t i nådig remiss anbefallt Sitt och rikets kammarkollegium att, efter vederbörandes hörande, afgifva underdånigt utlåtande i detta ärende har kammarkollegium lämnat vederbörande församlingar,

kyrkoråd, prästerskap och i öfrigt dem, hvilkas rätt kunde anses vara af den föreliggande frågan beroende, tillfälle att däruti yttra sig, ehuru endast en del af dessa begagnat sig häraf, äfvensom infordrat underdåniga yttranden af domkapitlen i Lund och Göteborg samt Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län, därvid Kungl. Maj:ts befallningshafvande tillika på anmodan af kollegium insändt efter jordeböckerna upprättade specifika förteckningar öfver landgillen och smörrentor inom de respektive länen; och har kammarkollegium den 5 april 1907 afgifvit eget underdånigt utlåtande i ärendet.

Jag öfvergår nu till en redogörelse för resultatet af den verkställda utredningen, därvid jag i hufvudsak följer kammarkollegii omförmälda utlåtande.

Först möta frågorna hvad med landgille förstås och hur detsamma uppkommit och under tidernas lopp utvecklats. Landgille,
dess uppkomst
och utveck-
ling.

Enligt den danska lag, som gällde i Skåne, Halland och Blekinge, då dessa provinser förenades med Sverige, liksom äfven enligt äldre dansk lagstiftning förstods med landgille i egentlig mening *den afgäld, som brukare af annans jord hade att årligen erlägga till jordens ägare.*

Landgille i denna bemärkelse — äfven kalladt *det gamla, rätta landgillet* — förutsatte alltså landbo å ägarens jord och utgick af s. k. fäste eller städjegårdar, som af kronans, kyrkans eller hospitalers fogdar och ombudsmän samt af adeln eller dess fullmäktige utlegdes eller bortfästes för en summa penningar, *städsålet, infästningen eller fästnan*, samt mot skyldighet därjämte att till den husbonde, af hvilken gården legts, eller den s. k. jorddrotten årligen utgöra sedvanligt landgille, gästeri och andra prestationer, som af gården plägade utgöras.

Efter äldre dansk lag hade landbon brukningsrätt till sin gård endast för ett år men på uppsägning, så att brukningsaftalet gällde till dess det från endera sidan uppsades. Kyrkans gods började emellertid allmänt bortfästas på lifstid redan under 14:de och 15:de århundradena, och efter hand blef lifstidsstädja det sedvanliga. Denna blef i lag befast genom en förordning af år 1523, hvari stadgades att den, som legde någon kronan, kyrkan, adeln eller jordeggen bonde tillhörig gård, icke kunde därifrån afhysas, därest han hölle gården i godt stånd, i rätt tid utgafve landgille, gästeri, sakfall och andra afgifter samt vore sin husbonde hörsam med äcker och arbete och ej från gården bortfäste åker, äng eller annan tillhörighet. Recesserna af 1551 och 1558 bekräftade ytterligare denna lifstidsstädjerätt, hvilken sedermera genom en förordning af den 23 oktober

1565 utsträcktes därhän, att änka tilläts behålla gården utan städs mål, så länge hon ej trädde i nytt gifte.

Den uppsägningsrätt, som tidigare tillkommit landbon, bibehöll denne oförändrad, hvaremot det blef sedvana, att husbonden eller jorddrotten kunde uppsäga landbon endast för det fall att han själf ville bo på gården, då städs målet dock skulle till landbon återgå.

Städs målet eller den afgift, en fästebonde hade att till jordägaren erlægga för rättigheten att mot vanligt landgille besitta och bruka hans jord, torde hafva varit en obetydlighet, så länge fästeaftalet i regel var ställt på år eller uppsägning. Så vidt känt är omtalas det icke i fästebrefven eller jordeböckerna förr än under 16:de århundradet, då lifstidsstädja blef allmän. Städs målet rättade sig vanligen efter beloppet af det landgille, landbon hade att utgöra. För hvarje pund smör i landgille betaltes i Skåne, Halland och Blekinge allra först i städja 10 riksdaler, senare 8 riksdaler och vid midten af 1600-talet till följd af böndernas armod 5 riksdaler, och eftersom gårdarna voro uppskattade till 4, 5 eller 6 pund »smörskyld», beräknades städjan till 20, 25 eller 30 riksdaler. Då likväl många bondgårdar taxerades till 8, 10 eller 12 pund, steg, i samma förhållande, städjan till 40, 50 eller 60 riksdaler.

Landgillet bestämdes efter uppskattning af den nytta och fördel eller den nettoinkomst, egendomen kunde gifva sin brukare, och åsattes dels i penningar, dels i persedlar, hvilka senare lämpades efter hvarje gårds afkastning.

I Skåne, Halland och Blekinge utgjordes landgillet mestadels af smör äfvensom råg, korn, malt, hafre, mjöl, ärter, humle, honung, vax, skattekor, fornöt, tejer (1 teje = 1 lamm, 1 gås och 2 höns), får, ollonsvin, fläsk, galtar, ål, torsk, torr fisk, rostockeröl, hö, kol, ved, bastrep, hjul, vagnar, humlestänger, ekestafvar, tunneträ, järn m. m., hvilka landgilleposter funnos i landgilletaxorna beräknade i »hart korn», d. v. s. råg och korn.

Landgillet började snart betraktas såsom en i det hela fast afgift, hvilken efter hand med de särskilda naturapersedlarna infördes, för kronogodset i länsjordeböckerna, för kyrkors och andra geistliga egendomar i stiftsjordeböckerna och för adelns gods i dess enskilda jordeböcker. I fästebrefven hette det allmänt, att fästeren skulle svara »sedvanligt landgilde», »den landgilde, som plejer at gaa fra Arilds tid» o. s. v., och genom en förordning af år 1557 förbjöds uttryckligen att förhöja landgillet. Då detta emellertid var tämligen ojämt åsatt, i det att en som hade ringare ägor till sin gård ofta gaf större landgille än en annan, som hade betydligt större ägor i bruk, utfärdades tid efter annan från midten af 16:de århundradet påbud i syfte att, närmast för kronogodset, vinna

en jämnare fördelning af landgillet. För att så vidt möjligt undvika vidlyftiga och kostsamma jordrefningar sökte man nå detta mål genom träffande af öfverenskommelser mellan bönder i samma by att hvar och en skulle bekomma lika egendom, så att alla gårdarna i byn blefve lika goda att bruka och deras landgille och skyld desamma, eller ock genom att nedsätta landgillet för sådana gårdar, som voro för högt taxerade, och förhöja det för dem, som kunde tåla mera. Den som vid sådan jämkning miste jord, skulle i ersättning härför bekomma motsvarande del af sitt städs mål af dem, som finge mera jord än de förut innehafte. Blef det nödvändigt att taga något af prästgårdars eller själfägande bönders jord, skulle dessa hafva annan jord i stället. Såsom ett gemensamt förbehåll inrymdes i alla påbud om jämkning af landgillet, att intet finge för kronan afkortas, så att jordebokens summa förblefve oförändrad. Hvad angår kronogodset kom man på detta sätt snart därefter, att det knappast fanns någon som gaf för litet i landgille men desto flera som gafvo för mycket, och det var därför också endast på papperet, som jordebokssumman bevarades. Landgillenedsättningar förekommo icke sällan för enstaka år allt ifrån början af 17:de århundradet, men under de sista tjugu åren af Christian IV:s regering eller alltså inemot tiden för ifrågavarande provinserns förening med Sverige förekommo sådana förmedlingar allt oftare och rörde sig ej sällan om ansenliga belopp.

Såsom förut nämnts förutsatte innehafvet af landgille tillvaron af ett fästeaftal och var således i detta fall en följd af jordägenderätt, men det fanns äfven landgille af annat slag, som väl i likhet med det gamla rätta landgillet var en årlig afgift, men hvars innehaf *icke betecknade ägenderätt till jord*, utan — såsom t. ex. gästeri (motsvarande fodringen i den svenska jordeboks-räntan) — närmast uttryckte en herrskapsrätt i innehafvarens hand.

Landgille, hvars innehafvande ej betecknar ägenderätt till jord, har äfven uppkommit därigenom, att ägenderätten till landgille skilts från ägenderätten till den jord, af hvilken landgillet utgår. Det gamla, rätta landgillet antog i sådana fall naturen af jordränta men kom i allt fall att bibehålla sin gamla benämning landgille.

Ett sådant skiljande af landgille- och jordägenderätten ägde rum, då kronans fästegods afyttrades till bönder eller de å gårdarna boende landborna, därvid i regel gjordes förbehåll om skyldighet för den nye ägaren af jorden att svara för lika mycket i årlig afgift, som förut af jorden utgick.

Att äfven landgillen af det geistliga godset varit föremål för likartad förändring framgår af uppgifter i Lunds stifts landbok af år 1569.

Sålunda förekommer i landebokens förteckning öfver »bona ecclesiae» inom Oderljunga socken följande: »Item *hade* kyrkan tvenne gårdar, den ena i Herholme (Harholma) och den andra i Kaasshesle (Kåshessle); och äro samma gårdar *köpta från kyrkan af konungen*, och gifves det af Herholme gård årligen *landgille till kyrkan*, smör $2\frac{1}{2}$ pund, och till Helsingborgs slott landgille smör $2\frac{1}{2}$ pund. Item gifves årligen *till kyrkan af Kaasshesle gård landgille smör 2 pund* och till Helsingborgs slott 2 pund.» Kyrkan hade således sålt jorden till kronan med förbehåll att fortfarande uppbära landgille, och detta, som förut uttryckte äganderätt till jord, förlorade sålunda i kyrkans hand denna betydelse.

I Danmark utöfvades under katolska tiden af biskoparna en vidsträckt myndighet öfver kyrkorna och prästerna samt deras jordagods, i kraft af hvilken myndighet det tillkom biskoparna att själfva eller genom sina underordnade bortfästa kyrkornas hemman och jordar samt prästernas annex- och mensalgårdar äfvensom af dem uppbära gästeri, äckor, dagsverken och andra afgifter eller tjänstbarheter, under det att kyrkorna och prästerna endast fingo af egendomarna uppbära *det egentliga landgillet*. Denna biskoparnas rätt öfver kyrkornas och de andliges gods, hvarmed följde åtskilliga andra förmåner såsom rätt till sakfall och fördelar af skog, jakt och fiske etc., kallades härlighetsrätt eller dominium. Härvid förekommo emellertid åtskilliga undantag. Sålunda hade ofta jordar skänkts till kyrkor eller präster med förbehåll att härligheten skulle tillkomma gifvaren eller hans släkt, liksom ock biskoparne efter hand bortförlånade eller bortsålde denna härlighet till enskilda, i hvilket fall den enskilde härlighetsägaren i regel intog samma ställning som eljest biskopen. I andra fall tillkom härligheten prästerskapet jämväl till de boställshemman, som ej brukades af prästerna själfva, vare sig till följd af förbehåll vid första upplåtelsen eller på grund af öfverlåtelse från biskoparna. En sådan öfverlåtelse skedde då ärkebiskopen i Lund år 1504 åt pastorerna i stiftet öfverlämnade rätten att antaga och entlediga samt uppbära skälig tjänstbarhet och landgille af de bönder, som besutto de ej af pastorerna själfva brukade prästgårdar, därvid dock för biskopen förbehölls gästeri i visst fall samt vissa andra förmåner.

Genom reformationen indrogos till danska kronan förutom klostren, biskoparnas gods och tionde samt deras jura patronatus till många kyrkor äfvensom biskoparnas härlighet af präst- och kyrkohemman, hvilken senare tillika med försvaret af det geistliga godset af konungen uppdrogs åt särskildt förordnade stiftslänsmän.

Kyrkorna fingo däremot behålla sina gods och jordar, dock blefvo en del af de kyrkorna anslagna jordar reklamerade af adeln eller anvisade till aflöning af präster och klockare. I regel fick kyrkan af sina jordar fortfarande endast uppbara landgillet, under det att stiftslänsmännen bortfästade de af dessa jordar, till hvilka kronan ansågs tillkomma härligheten, samt för kronans räkning af dem uppbuo städs mål, äckor, dagsverken m. fl. prestationer. En del jordar funnos dock, till hvilka en om ock begränsad härlighet sedan gammalt tillkom kyrkan, liksom härligheten äfven ofta innehades af enskilda, hvilka då intogo samma ställning, som eljest stiftslänsmannen, och öfverlät konungen i stor utsträckning den honom tillkommande härligheten öfver kyrkojordar till enskilda dels med dels utan samband med patronrätt, därvid merendels endast gjordes förbehåll, att landgillet skulle tillkomma kyrkan, utan att något nämndes om äganderätten till själfva jorden, hvilken i så fall fortfarande måste ansetts tillhöra kyrkan.

Hvad prästerskapets jordagods angår stadgades, bland annat, i de s. k. Ribe artiklar af år 1542 att, där prästen hade två prästgårdar, han skulle bo i den ena och af den andra njuta »all frukt och landgille», och skulle försvaret för den senare blifva hos rätta öfverheten sålunda, att de präster, som tillförne i biskoparnas tid haft härligheten och försvaret af den andra prästgården, skulle ock fortfarande njuta samma härlighet och försvar, och de som icke tillförne haft någon härlighet och försvar till samma prästgård, skulle det icke heller därefter njuta, dock skulle i allt fall landgillet följa dem. I sistberörda fall uppbar prästen således endast det egentliga landgillet under det att bortfästandet af jordarna tillkom stiftslänsmannen, som därpå uppbar såväl städs mål som äckor, dagsverken och öfriga med härligheten förbundna inkomster och förmåner. Äfven till prästerskapets gods innehades härligheten stundom, vare sig af gammalt eller genom senare öfverlätelser från konungamaktens sida, af enskilda, hvilka då intogo hufvudsakligen samma ställning som eljest kronan, så att förhållandet blef olika allt efter som det var fråga om en egendom, till hvilken prästerskapet själf förut haft härligheten, eller en sådan, med hvilken detta ej tidigare varit fallet, och torde det varit med hänsyn till dylika härlighetsägare, som i Ribe artiklar användts uttrycket, att försvaret skulle blifva hos »rätta öfverheten», hvilket uttryck jämväl kunde inbegripa en enskild härlighetsägare. Där härligheten till prästerskapets gods på detta sätt öfverläts till enskilda, skedde det merendels i sådan form, att förbehåll endast gjordes, att landgillet skulle tillkomma prästerskapet, utan att något nämndes om äganderätten till själfva jorden, hvilken i så fall fortfarande måste ansetts tillhöra prästerskapet, men stundom

öfverläts med härligheten jämväl jorden, för hvilken händelse förhållandet blef ungefär lika det, då prästerskapet af en egendom allenast var berättigad uppbära viss afgift.

Stiftslänsmännens befogenhet i afseende å kyrkorna och prästerskapet samt deras jordagods öfverflyttades genom kungl. brefvet den 19 juni 1582 på kronans länsmän, en hvar i sitt län.

I afseende å förvaltningen i första hand af kyrkornas inkomster, hvilka till afsevärd del utgjordes af afkomsten af kyrkornas jordar, föreskrefs i 1539 års kyrkoordinants, att denna fortfarande skulle, såsom förhållandet varit under katolska tiden, handhafvas af kyrkovärdarna, hvilka hade att uppbära och för kyrkornas räkning disponera samtliga kyrkans inkomster samt därför årligen aflägga räkenskap, som skulle förhöras af stiftslänsmannen — sedermera länsmannen — i närvaro af prosten. Den sistnämnde lydde under superintendenten, hvilken det ålåg att visitera i församlingarna samt därvid uppteckna kyrkornas gods och tillse, att pastorerna hade tillräckliga inkomster.

En allmän föreskrift om upptecknande af kyrkors och prästers gods och inkomster hade redan kort efter reformationen gifvits stiftslänsmännen, hvilket åliggande, hvad Lunds stift angår, sedermera öfverflyttades på en under stiftslänsmannen tillsatt stiftsskrifvare, men synas dessa stadganden icke inom nämnda stift hafva tillbörligen iakttagits. Den 11 augusti 1569 utfärdade nämligen konung Fredrik II ett bref till alla häradsprostar »ofver allt wort land Skaane, Halland, Bleginde och Lister», däri konungen befäller häradsprostarna att »en hvar uti de härader, han har i befallning, utforska alla de gårdar, jordar och egendomar, som höra till kyrkorna och prästerna, å deras ämbetens vägnar, hvar de ligga, hvem dem hafver och brukar och hvad däraf gifves till landgille, däröfver göra register och insända dem till superintendenten, att han därefter må göra en säker och riktig jordebok på alla kyrkors och prästers gårdar, jordar och egendomar öfver hela stiftet, på det man där af må veta, hvad kyrkans och prästens egendom är och att därifrån intet skulle frånryckas».

Till följd af detta påbud upprättades den jordebok, som kallas *Lunds stifts landebok af år 1569*. Arbetet synes, att döma af ordalagen i landeboken, på många ställen hafva i första hand verkställts af pastorerna och kyrkovärdarna, hvilkas uppgifter sammandragits för hvarje prosteri, hvar efter landeboken utarbetats efter ett för hela verket gemensamt formulär.

Landeboken är uppställd häradsvis med särskilda beskrifningar öfver hvarje till häradet hörande socken.

Tillsynen öfver och värden af kyrkornas egendom reglerades slutligen genom Christian IV:s recess af den 27 februari 1643, hvilken var gällande

lag i ofvannämnda provinser, till dess de afträddes till Sverige. Recessen, som är en sammanfattning af alla stadganden rörande den geistliga jurisdiktionen, är hufvudsakligen grundad på förut gifna stadganden, som i recessen fullständiga.

I afseende på brukningsrätten till kyrkornas jordar upptagas jämväl i 1643 års recess förut omförmälda bestämmelser om rätt för ägare af hemman, från hvilka jordar blifvit kyrkorna tillagda, att fortfarande innehafva dem mot städja och landgille samt om jordars brukande under prästgårdar.

Vid upplåtelse af patronatsrättigheter synas kyrkans landgille och öfriga inkomster i äldre patronbref hafva förbehållits kyrkan, hvilket uttryckts sålunda, att vid sidan af de bestämmelser, hvarigenom administrationen af kyrkans angelägenheter öfverlämnades åt patronus, tillades, att kyrkan själf skulle behålla sina inkomster, hvilka skulle användas till kyrkans nybyggnad, underhåll och bästa. Öfver kyrkans jordar tillades patronus i senare patronbref dels kronans höghet och härlighet, dels kyrkans rätt, d. v. s. landgillet, med hvilken senare torde följt äganderätten till jorden. Detta uttrycktes så att jordarna öfverlätos med deras egendom, skog, ränta och rätta tillhörighet eller med liknande uttryck, men betecknades därmed ej, att patronus fick denna äganderätt såsom en från patronrätten skiljaktig rätt, så att han kunde afyttra densamma, allenast det en gång utgående landgillet behölls åt kyrkan, utan skulle den städse vara med patronrätten förenad, så att inkomsten af jordarna såsom förut disponerades till kyrkans nybyggnad, underhåll och bästa.

Med patronatsrätt följde vanligen äfven härligheten af pastors annex eller mensalhemman, men med pastors landgillen och öfriga inkomster fick patronus ej taga befattning

Då Halland genom fredstraktaten i Brömsebro år 1645 på vissa år öfverlämnades till Sverige, utfäste sig svenska kronan att regera och försvara invånarna af alla stånd i deras forna privilegier och friheter efter danska lagarna.

Under tiden närmast därefter vidtogos emellertid från regeringens sida flera åtgärder, som afsevärdt ingrepo i de från danska tiden gällande rättsförhållanden. Hvad särskildt angår kyrkornas egendomsförhållanden är att märka, hurusom genom det med krono- och skattebönderna år 1648 afslutade s. k. halländska kontraktet — hvilket jämväl blifvit tillämpadt på alla kyrkohemman och enligt hvilket allmogen åtog sig en viss penningsskatt ärligen i stället för utskrifningen, — kungsskatten och andra extra

ordinarie hjälper och utlagor, städs mål, »såsom de där Kungl. Maj:t och Kronan särdeles tillhöra», blefvo kronan förbehållna, utan att därvid gjordes något undantag för kyrkohemman. Af räkenskaperna för åren 1645—1653 framgår äfven, att åtskilliga kyrkohemman blifvit för kronans räkning bortstadde samt städs målspenningarna i kronans räkenskaper redovisade, utan att, så vidt räkenskaperna upplysa, kyrkorna därför blifvit godtgjorda. Under drottning Christinas sista regeringsår blefvo många kyrkohemman i Halland försålda eller bortförlånade under frälse frihet utan vederlag till kyrkorna, dock förbehöllos dessa de af hemmanen utgående smörräntor.

Sedan Halland för evärdlig tid jämte Skåne, Blekinge (och Bohuslän) genom Roskildefreden förenats med Sverige, tillförsäkrades alla stånd i dessa landskap att få behålla deras gods och egendomar, som de före kriget erhållit, vare sig af kronan eller enskilda, äfvensom att få förblifva vid deras vanliga rätt och lagar samt vid de gamla rättigheter, privilegier och friheter, som de hade vid sina gods och gårdar, så vidt de ej strede mot Sveriges rikets fundamentallagar; och genom Malmö recess af den 16 september 1662 stadfästes kungl. kommissariernas resolution, gifven på landtdagen i Malmö samma år, hvarigenom bland annat förklarades, att »de beneficia, som af särdeles benådning och förmedelst kungl. bref vore lagda till kyrkor, skolor och deras betjäntes underhåll och förmenades vara införda uti ens och annans donations- och köpebref, skulle förblifva vid sin foundation, äfven som att kyrkor, skolor och deras betjante, till hvilka af gammal tid någon viss ränta förmedelst kungl. bref af en kristlig intention vore förordnad och perpetueradt, borde därvid mainteneras, dock att sådant ej finge vidare utsträckas, än på den ränta, som af ålders tid sedvanligt vore till dem utlagd.»

Hvad angår de försäljningar och donationer af kyrkohemman, som från svenska kronans sida ägt rum, fränkandes de som på sådant sätt kommit i besittning af hemmanen genom flera af skånska kommissionen åren 1669 och 1670 gifna resolutioner och domar allt anspråk på städselrätt såsom stridande mot gammal plägsed och hvad därom vore i Christian IV:s recess stadgadt. De förklarades väl äga rätt antaga tjänlig åbo men med bifall af kyrkans målsmän, som skulle betinga städjan å kyrkans vägnar. Äfven om de vid upplåtelseerna tillförsäkrats städjan, skulle de endast därvid bibehållas »till vidare förklaring». Städselrätten till kyrkohemmanen återställdes sålunda åt kyrkorna, och det, som genom köp eller donation frångått dem, var endast det extra ordinarie eller härligheten af hemmanen.

Kyrkorna och prästerskapet i de eröfrade provinserna erhöllo äfven

efter fredsfördragen upprepade försäkringar om rätt att behålla sina inkomster och jordar, så t. ex. innehåller 4 § i prästerskapets privilegier af den 16 oktober 1723, att prästerskapet i Skåne, Halland, Blekinge (och Bohuslän) skall, efter fredsfördragen och Malmö recess, under vanlig frihet behålla dess prästgårdar, mensalrättigheter och annexer med all frukt, *landgille*, städmål, äckor och arbete däraf, jämte de inkomster och för- måner, som de efter bemålde fredsfördrag och recess af ålder haft.

Hvad administrationen af kyrkorna angår, bestreds den efter Roskildefreden, liksom förut, i lägsta instans under »försvar» af offentlig myndighet, af kyrkovårdar, hvilka hade att för kyrkans räkning mot redovisningsskyldighet uppbära dess inkomster och bestrida dess utgifter. Detta »försvar» uppdrogs närmast åt särskilda kyrkoinspektorer.

Kyrkovårdarna hade sålunda närmast öfver sig kyrkoinspektorer, hvilka vidtogo de viktigare förvaltningsåtgärderna, men, jämte det prästerna i flera punkter kontrollerade eller biträdde kyrkovårdarna, stodo såväl dessa senare som kyrkoinspektorer under inseende såväl af biskop med prost och landshöfding (guvernör) som af deras öfverordnade.

Den 14 december 1802 förordnade emellertid Kungl. Maj:t, att kyrkoinspektorstjänsterna tillsvidare icke skulle tillsättas, utan de åligganden, som dittills tillkommit dem, sedan dåvarande kyrkoinspektorer afgått från sina tjänster, bestridas af kronofogdarna och häradsskrifvarna. Efter framställning af Rikets Ständer att kyrkoinspektorstjänsterna skulle helt indragas bifölls detta af Kungl. Maj:t den 4 september 1811, hvarvid tillika förordnades, att de till tjänsterna hörande göromål skulle öfvertagas af kyrkoherden och kyrkovårdarna i hvarje församling, dock utan ändring i öfrigt af redovisningen, hvarefter Kungl. Maj:t den 12 april 1815 till iakttagande vid den dem sålunda ålagda redogörelse och förvaltning utfärdade en instruktion, hvilken med vissa af göromålets öfverflyttning på kyrkoherden och kyrkovårdarna föranledda ändringar i hufvudsak öfverensstämde med 1697 års instruktion för kyrkoinspektorer. Hvad kyrkans räkenskap angår, skulle den, underskrifven af kyrkoherden och kyrkovårdarna, årligen i två exemplar öfverlämnas till kontraktsprosten, från hvilken den efter behörig granskning skulle insändas till landskontoret för att sedan åtfölja räkenskaperna till kammarkollegium för granskning i kammarrätten.

Sedan genom nådiga förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd församlingarna i Skåne, Halland och Blekinge erhållit rättighet och skyldighet att granska och kontrollera värden af kyrkans egendom och kyrkoförvaltningen öfverflyttats på kyrkorådet, samt genom nådiga kungörelsen den 27 juni samma år instruktionen den 12 april 1815 med tillhörande författningar förklarats skola

med 1862 års utgång upphöra att vara till efterrättelse gällande, äro numera kyrkorna i förevarande provinser med afseende å förvaltningen och redovisningen af deras ekonomi i allo likställda med kyrkorna i rikets öfriga delar.

Såsom förut nämnts ägde kyrkorna i Skåne, Halland och Blekinge under danska tiden allenast en inskränkt dispositionsrätt till vissa af sina jordar. Efter provinsernas öfvergång till Sverige skedde ej någon förändring häruti, utan blef den innehafvarna af jordarna i de danska recesserna tillförsäkrade brukningsrätt genom flera författningar bekräftad. I 13 § af kungl. förordningen angående prästerskapets i Skåne uppbörd m. m. den 16 oktober 1723 stadgades sålunda 1:o), att de kyrkoherdar, som hade ringa jord till deras prästgård, förunnades till understöd kyrkans enskilda jord, så vida prästen kunde den med egen afvel själf bruka, dock emot billig fästa och det årliga landgillet däraf till kyrkan efter Kungl. Maj:t eller patroni bepröfvande, samt 2:o), att de i forna tider från frälse, skatte eller kronohemman komne och till någon kyrka gifna jordar, som ännu brukades under samma hemman, finge af hemmansäborna efter gamla recesserna innehafvas och brukas emot städsmålets och landgillet betalande till kyrkan, allt efter Kungl. Maj:ts eller patroni förordnande. Genom nådiga resolutionerna den 28 juni 1731, § 53, och den 17 september 1756, § 79, bägge utgörande svar på allmogens i förevarande provinser underdåniga besvär, har denna brukningsrätt än vidare befastats och är ännu gällande.

I afseende å sättet för bestämmande af den afgäld, brukarne af dessa jordar hade att i form af landgille och städja till kyrkorna erlægga, stadgades i sistberörda författningsrum, att vederbörande landshöfdingar och biskopar skulle, sedan församlingarna och prästerskapet blifvit hörda, upprätta och projektera vissa taxor på afgälden för hvarje jord och samma projekt sedermera insända till fastställande af kammarkollegium, som ägde besörja, att samma taxor ej finge öfverskridas. Häri skedde sedermera genom nådiga brefvet till kammarkollegium den 26 juli 1809 den ändring, att, då lägenhet af ifrågavarande slag blefve ledig och skulle med ny brukare förses, särskild undersökning på stället skulle af vederbörande ägarum, hvarvid lägenhetens godhet och öfriga förmåner borde noga utredas, och församlingen därefter få del af den gjorda skattläggningen för att till landshöfdingen och biskopen föreslå villkoren för den nya upplåtelsen, hvarefter landshöfdingen och biskopen hade att jämte eget utlåtande till kollegium insända skattläggningsinstrumentet tillika med församlingens

förslag, på det kollegium sedan skulle bestämma den städja och det landgille, som den nya hemmansåbon borde för jordens brukande erlægga till kyrkan. Denna ordning för afgäldens bestämmande blef gällande till dess, på underdånig framställning af kollegium, Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 8 februari 1867, kungjordt genom kollegii kungörelse den 1 mars samma år, fann godt, med ändring af hvad i 79 § af nådiga resolutionen den 29 november 1756 stadgats i fråga om ordningen för fastställande af städja för omförmälda kyrkolägenheter, samt med upphäfvande af förberörda nådiga bref den 26 juli 1809 förordna, att för sådan kyrkorna i Lunds och Göteborgs stift tillhörig jord, hvilken enligt gällande författningar skall under prästgård eller annat visst hemman brukas, *vederbörande församling* tillkommer att bestämma beloppet af den afgift, som bör till kyrkan erläggas; och att, om jordens innehafvare med församlingens beslut icke åtnöjes, frågan skall öfverlämnas till afgörande af Konungens befallningshafvande och biskopsämbetet, i hvilkas beslut ändring sedermera må, i händelse af befogenhet, sökas hos kollegium.

Kollegii berörda kungörelse den 1 mars 1867, som ännu är gällande, har hittills blifvit på sådant sätt tolkad, att kyrkostämman, som utöfvar församlingens rätt att bestämma afgälden, ansetts icke vara berättigad att mot jordinnehafvares bestridande höja af dylika kyrkojordar utgående landgillen, hvilka förut blifvit efter i laga ordning skedd skattläggning af kollegium fastställda.

Bland de kyrkorna tillhöriga jordar finnas många, hvilka visserligen äro belägna inom det hemmans område, hvars ägare utöfvar brukningsrätten, men hvarken till läge i öfrigt eller till areal och beskaffenhet numera kända. De för dessa lägenheter nu utgående afgälder äro i de flesta fall ytterst obetydliga, ofta utgörande endast några få öre, och någon förhöjning däraf lär icke kunna af församlingarna påräknas, så länge närmare kändedom saknas om lägenheternas storlek och beskaffenhet.

Efter därom vid 1881 års Riksdag väckt framställning hemställde Riksdagen i skrifvelse den 25 april samma år, att Kungl. Maj:t täcktes medgifva, att sådana kyrkorna i Skåne, Halland och Blekinge tillhöriga, inom vissa hemmans ägoområden befintliga jordar, hvilkas läge i öfrigt så väl som areal vore okända, finge med full äganderätt öfverlätas på vederbörande hemmansägare mot en löseskilling, motsvarande den af dem utgående årliga afgälden kapitaliserad.

Uti häröfver den 23 november 1883 afgifvet utlåtande ansåg sig kollegium böra förordna en förändring i då gällande bestämmelser rörande dispositionsrätten till ifrågakomna jordlägenheter i det af Riksdagen föreslagna syftet, dock endast på det sätt att det blefve vederbörande försam-

lingar under vissa förbehåll medgifvet att lämna sitt godkännande till ett af en hemmansinnehafvare gjordt förslag om öfverlåtande på honom af äganderätten till en inom hemman befintlig kyrkoäga af ifrågavarande slag, men däremot icke åt denne senare inrymd någon rättighet att, äfven mot församlingens bestridande, tilltvinga sig berörda förmån. Såsom villkor för att ett sådant af en hemmansinnehafvare gjordt erbjudande skulle få af församlingen antagas, ansåg collegium böra stadgas, dels att genom föregången, af kronobetjäningen i orten på hemmansinnehafvarens bekostnad verkställd undersökning samt med ledning, så vidt möjligt, af skiftes- och äldre äganderättshandlingar rörande hemmanet blifvit med största möjliga tillförlitlighet utrönt, att angående jordlägenhetens areal och läge närmare kännedom saknades och icke heller stått att erhålla, dels ock att i köpeskilling erbjödes ett sådant belopp att med hänsyn därtill försäljningen kunde, på sätt i 26 kapitlet 6 § kyrkolagen samt 5 § i prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723 föreskrefves, anses lända kyrkan till nytta. I sådant afseende erinrade collegium, hurusom, då genom nådiga brefvet den 12 augusti 1625 riksrådet bemyndigats att sälja kronogods, till en början räknats 100 daler på hvarje 3 dalers ränta, samt att i en senare tid kronoräntor, för att kunna lättare afyttras, gång efter annan försålts efter beräkning af $4\frac{1}{2}$ procent. Då afgifterna för brukningsrätten till ifrågavarande kyrkojordar i allmänhet vore ytterst obetydliga, samt vid köpeskillingens bestämmande afseende jämväl borde fästas därå, att för lägenheterna utgjorts, utom landgillet, äfven städja med 3 års ränta vid hvarje åboombyte, hvilket kunde antagas inträffa 6 till 7 gånger på en tidrymd af 100 år, höll collegium före, att det ingalunda innebure någon obillighet mot vederbörande hemmansinnehafvare, som ju i främsta rummet skulle komma att af förändringen vinna fördel och därför äfven borde vara villig till någon mindre uppoffring, om kapitaliseringen bestämdes efter 3 procent; hvarför collegium tillstyrkte, att, därest ett af en hemmansinnehafvare i omförmälda afseende framställt förslag skulle finnas antagligt, i köpeskilling borde vara erbjudet minst ett belopp, motsvarande den årliga afgälden kapitaliserad efter 3 procent.

Härefter utfärdade Kungl. Maj:t den 22 oktober 1886 nådig kungörelse angående försäljning af vissa kyrkolägenheter i förevarande provinser af följande innehåll:

»§ 1.

Hör till kyrka i Skåne, Halland och Blekinge inom visst hemmans ägoområde befintlig jordlägenhet, hvars läge i öfrigt numera icke är känt, och träffas mellan församlingen och ägaren af det hemman, inom hvars om-

råde lägenheter finnes, aftal om lägenhetens försäljning, skall sådant aftal jämte öfriga, ärendet rörande handlingar af kyrkostämmans ordförande insändas till Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som har att gemensamt med domkapitlet ärendet till behandling företaga.

§ 2.

Aftalet skall, för att kunna godkännas, innehålla bestämd uppgift att lägenhetens läge inom hemmanet numera icke är känt.

§ 3.

1. Köpeskillingen för sådan jord må icke understiga ett belopp, som i årlig ränta efter tre för hundra afkastar en summa lika med den årliga afgälden. Utgår afgälden med en eller flera persedlar in natura eller efter markegångspris, beräknas penningvärdet efter senast fastställda tioåriga medelmarkegångspris för länet.

2. Därest i något särskildt fall det belopp, hvartill köpeskillingen minst skall uppgå, icke kan efter nämnda grunder beräknas, utgör sådant icke hinder för pröfning, huruvida den aftalade köpeskillingen må anses tillräcklig.

§ 4.

Finna Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet försäljningen vara med denna kungörelse öfverensstämmande och i öfrigt till kyrkans nytta, insändas genom deras försorg handlingarna till kammarkollegium, som det tillkommer att afgöra, huruvida försäljningen må äga rum eller icke.

§ 5.

Sedan kammarkollegium till försäljningen lämnat bifall, samt köpeskillingen blifvit till kyrkans kassa inbetald, äger församlingen att låta behörigt köpebref för köparen utfärda.»

Sedan prästeståndet vid 1815 års Riksdag, med anledning däraf att kyrkohemmanen i Halland understundom af Konungens befallningshafvande i länet blifvit ansedda såsom vanliga kronohemman och dels underkastade skattevärdering, dels ock af kronobetjäningen bortstadde, i underdånighet anhållit, att alla om skatteköp af dylika hemman väckta frågor

mätte förfalla och, om sådana framdeles yppades, domkapitlet och vederbörande kyrkoherde och församling däröfver höras, samt att lediga kyrkohemman och lägenheter mätte utbjudas på arrendeauktion, och således icke bortstädjas till förre brukarens släktingar, förklarade Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 22 maj 1819, att sådana hemman, till hvilka kyrkorna då innehade städselrätt, icke kunde till skatte försäljas eller kyrkorna från städselrätten skiljas, så framt icke visas kunde, att kyrkorna en sådan dispositionsrätt sedan danska tiden obehörigen sig tillägnat, hvilka frågor skulle af Konungens befallningshafvande, efter domkapitlets och öfriga vederbörandes hörande, prövas och afgöras.

Sedan vid Riksdagarne åren 1850—1851, 1853—1854 och 1856—1858 från bondeståndets sida gjorts försök att få vissa villkor bestämda för vinnande af dispositions- och jordägenderätt till dessa kyrkohemman, utan att dock öfriga stånd härtill anslutit sig, väcktes denna fråga ånyo vid 1859—1860 årens Riksdag och hemställdes, dock med protest af prästeståndet, uti en Riksdagens skrifvelse af den 24 oktober 1860 Kungl. Maj:ts nådiga pröfning. Denna skrifvelse och myndigheternas däröfver afgifna utlåtanden föranledde aflåtande af en nådig proposition i ämnet till Rikets år 1863 församlade ständer, hvilka med viss ändring antogo Kungl. Maj:ts förslag, hvarefter Kungl. Maj:t, med godkännande af berörda ändring, *den 11 september 1863* utfärdade *nådiga kungörelsen angående försäljning till skatte af de så kallade halländska kyrkohemmanen* af följande lydelse:

§ 1. Halländska kyrkornas hemman, till hvilka ej vidare må för kronan väckas anspråk på ägenderätt, få, så framt kyrkans ägenderätt ej kan med köpe- eller donationsbref styrkas, och de ej äro anslagna till bostäl- len, stom-, annex- eller mensalhemman, under följande villkor till skatte lösas, de, å hvilka stadgad åborätt äger rum, af åbon och de, som äro utarrenderade eller på annat sätt upplåtna, af arrendatorn eller innehafvaren.

§ 2. Villkoren för denna skattelösen äro:

a) i stället för erläggandet af skatteköpeskilling åsättes hemmanet en årlig spannmålsränta, motsvarande efter medelpris under det år, då skattelösen sökes, två femtedelar af det från hemmanet utgående årliga landgille;

b) därjämte skall i den ordning och efter de grunder, som för bestämmandet af maximi-arrende finnas stadgade i kungl. brefvet den 26 april 1826, och med fästadt afseende å öfriga hemmanet ålagda utskylder, en viss årlig, äfven i spannmål bestämd ränta hemmanet åsättas;

c) kyrka eller präst, som ensam åtnjutit landgille af hemmanet, får ock ensam, jämte landgillet, uppbära de i förestående moment omför-

mälda räntor, men, där landgille är deladt emellan flera, åtnjutas räntorna i förhållande till hvarderas andel i landgillet;

d) genom skatteköpet sker icke någon ändring uti de till staten af hemmanet utgående allmänna skatter eller i de allmänna besvär hemmanet åligga eller i de friheter detsamma förut åtnjutit;

e) den, som till skattelösen finnes berättigad, äger att, sedan räntorna å hemmanet blifvit bestämda, af *Kungl. Maj:ts befallningshafvande och biskopen* erhålla skattebref å hemmanet; dock att, då utarrenderadt hemman varder skatteköpt, de i arrendekontraktet bestämda villkor angående afgälder skola under den återstående arrendetiden förblifva gällande, så framt icke annorlunda varder öfverenskommet.

§ 3. För sålunda skatteköpt hemman skola de nya räntorna, i afseende hvarpå de i allmänhet stadgade grunder för räntors utgörande tjäna till efterrättelse, införas i jordeboken under gemensam titel: »ränta i följd af skatteköp», och därest hemmanet varit i jordeboken upptaget såsom krono, skall detsamma däri omföras till skatte.

§ 4. Intill dess skatteköp skett, förfares med kyrkohemman enligt nu gällande stadganden.

Prästerskapet i Skåne, Halland och Blekinge tillförsäkrades, såsom förut nämnts, rätt att af sina annex- och mensalhemman uppbära städja och landgille m. m. I regel blefvo dessa hemman af vederbörande kyrkoherdar bortstadda under lifstidsbesittning, hvilket, hvad Skåne angår, uttryckligen medgafs i nådiga förordningen om prästerskapets uppbörd m. m. den 16 oktober 1723, § 12, som stadgar, att kyrkoherdarna ägde nyttja och njuta landgille af deras annex- och mensalhemman med städs mål och arbete efter öfverenskommelse, dock lifstidsstädja oförkränt. I Halland anslogos en del hemman af ifrågavarande slag till prästänkesäten genom nådiga resolutionen den 11 augusti 1756, innefattande stadfästelse å en förening, som prästerskapet därstädes sins emellan ingått om deras änkors underhåll, i följd hvaraf landgille och annan afkomst af sådana hemman tillkommer prästänka, då sådan innehar hemmanet.

Genom nådiga skrifvelsen den 12 november 1858 upphäfdes med undantag för, bland andra, prästänkesätena i Halland, den prästerskapet förut tillkommande rätt att bortstädja ifrågavarande hemman, hvilka, i den mån äldre städjeaftal ej utgöra hinder, skola efter angifna grunder af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet utarrenderas. I tillämpliga delar blefvo dessa bestämmelser om utarrendering sedermera

genom nådiga brefvet den 9 september och kollegii kungörelse den 3 oktober 1873 gällande äfven för omförmälda prästänkesäten.

I afseende å dispositionen af landgillen från annex- och mensalhemman torde i detta sammanhang böra anmärkas, att landgillet kan, liksom annan afkomst af sådant hemman, jämlikt 9 § i nådiga förordningen den 11 juli 1862 skiljas från den prästerliga befattning, till hvars aflöning det sedan äldre tid hört. Sälunda har t. ex. i sammanhang med fastställandet af lönereglering för prästerskapet i Fjärås och Förlanda församlingars pastorat genom nådigt bref den 8 november 1872 förordnats, att de kyrkoherden i sagda pastorat anslagna landgillen samt afkomsten af, bland andra, mensalhemmanet $\frac{1}{2}$ mantal Djeknegården n:o 1 Jönsgård i Fjärås socken icke vidare skulle, *sedan tillämpning af löneregleringen vidtagit*, tillkomma kyrkoherden i pastoratet, utan att hemmanet skulle, så snart sådant lagligen kunde ske, i författningssenlig ordning utarrenderas, hvarjämte Kungl. Maj:t förklarade sig vilja framdeles, på anmälan af vederbörande, besluta rörande användandet af landgillet och arrendeafkastningen af berörda hemman. Det af hemmanet utgående landgillet angifves redan i Lunds stifts landebok tillkomma pastor i Fjärås och utgör enligt 1876 års jordebok för Hallands län 60 skålpund smör, 6 kubikfot 3 kannor malt och 6 kubikfot 3 kannor hafre. Genom nådigt bref den 20 september 1889 förordnade Kungl. Maj:t, att afkomsten af meranämnda mensalhemman skall ingå till prästerskapets löneregleringsfond, i följd hvaraf landgillet af hemmanet, hvilket blifvit af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet för sagda fonds räkning utarrenderadt på tjugu år från och med den 1 maj 1890, numera tillkommer löneregleringsfonden.

Landgillet
redovisande i
jordeböckerna
m. m.

I afseende å landgillet redovisande i jordeböckerna och hvad därmed äger sammanhang är att märka följande.

Efter hvad förut anförts förstods med landgille, när därmed afsågs det gamla rätta landgillet, den afgäld som brukare af annans jord årligen erlade till jordens ägare, men fick ordet landgille efter hand en vidsträcktare betydelse, i det äfven andra af hemman utgående afgifter och skatter däri innefattades, och hade vid tiden för ifrågavarande provinsers förening med Sverige samma ord kommit att utgöra en allmän benämning på de flesta ordinarie jordeboksintäkter. Hvad särskildt angår Skåne, kallades redan då och ända till senare tid jordeboks- eller ordinarie räntan äfven landgille.

Under danska tiden upptogos i kronans jordeböcker endast sådana landgillen och räntor, som uppbyros af kronan. De till kyrkor och präster utgående landgillen voro däremot liksom geistlighetens och adelns gods, icke införda i de danska jordeböckerna.

Genom fredssluten bestämdes, att alla offentliga handlingar rörande de till Sverige afträdde landskapen skulle öfverlämnas till svenska myndigheter, men de danska ämbetsmännen undanskaffade med få undantag jordeböcker och räkenskaper och öfverförde dem till Köpenhamn, hvarest de ännu förvaras i danska räntekammararkivet. De i kammararkivet förvarade jordeböckerna taga därför sin början först från och med år 1646 för Halland och från och med år 1658 för Skåne och Blekinge. Den för Halland efter svenskt mönster upprättade jordeboken af år 1646 synes, åtminstone i vissa delar, hafva tillkommit mera efter uppgifter, lämnade af länsmän, pastorer och socknemän, än efter skriftliga, vitsord ägande handlingar. För Skåne, till hvars ena län eller Kristianstads det angränsande Blekinge den tiden räknades, blefvo de första jordeböckerna upprättade hufvudsakligen efter danskt mönster, men från och med 1662 äro de upplagda efter det svenska jordeboksformuläret. För några fögderier i Skåne utfördes arbetet till en början af danska i landet kvarvarande fogdar, hvilka därvid torde hafva rättat sig efter den kändedom de hade om de förra förhållandena, i det att hemmanens räntor m. m. i regel infördes sådana de voro under danska tiden.

Vid uppläggandet af jordeböcker efter svenska metoden infördes, i den mån uppgifter därom förelågo, de till kyrkor och präster utgående landgillen, men skilde man härvid ej landgillet från jordeboksräntan utan upptog det tillsammans med de i sagda ränta ingående penningar och persedlar, hvarvid landgillepersedlarna beräknades efter de för kronans persedelräntor bestämda penningvärden eller det s. k. kronovärdet. Landgillet kom sålunda att sammanblandas med jordeboksräntan och ingå i dennas summa, men iaktogs härvid att landgillet särskildt utmärktes vanligen genom anteckning i marginalen af landgilletagaren vid den räntepost, som motsvarade landgillet.

På i hufvudsak enahanda sätt behandlades kyrkornas och prästernas landgillen vid den jordrefning och skattläggning, som enligt därför utfärdad instruktion af den 1 maj 1670, förnyad den 4 september 1671, under början af 1670-talet öfvergick Skåne och Blekinge. Enligt denna ännu gällande instruktion skulle såväl krono- och skatte- som utsocknefrälsehemnan skattläggas efter åkerns och ängens storlek och godhet, därvid hänsyn jämväl borde tagas till öfriga vid hemmanen befintliga förmåner, efter i orten bruklig proportion reducerade till åker och äng. Vid krono-

hemman (»krono-, kyrke-, Bornholms, kapitels, geistlighets och hospitals-gods») skulle, om till egendomen hörde mera jord än som fordrades till ett helt mantal, landgillet eller den ordinarie räntan ökas, men icke mantalet, så framt ej det senare kunde stiga till halft annat och på samma sätt mellan $1\frac{1}{2}$ och 2, mellan 2 och $2\frac{1}{2}$ mantal etc. För skattehemman åter ville man bibehålla den urgamla rätten, att landgillet eller ordinarie räntan icke finge höjas, i anledning hvaraf för dessa äfvensom för hemman af frälse natur, mantalet skulle ökas, så snart det kunde ske med det minsta i instruktionen afsedda mantalsbråk eller en åttondel. Verkställandet af denna jordrefning och skattläggning uppdrogs åt särskildt förordnade kommissarier, hvilka ej fingo rätta sig allenast efter de till dem afgifna berättelser, utan skulle själfva resa från by till by, därvid landtmätare borde närvara för att afmäta åker och äng. Bland annat skulle härvid noga undersökas och i jordrefningsprotokollen antecknas, huruvida jordar hörde under hemman och landgillen därför utgjordes till kyrkor samt huruvida af kyrko- eller andra hemman och lägenheter utginge landgillen till kyrkor, präster eller klockare. Vid skattläggningarna medtogos dessa landgillen i hemmanens ränta och beräknades i räntans summa men frändrogos denna och antecknades för sig med angifvande af landgilletagaren. På samma sätt infördes sedan ifrågavarande landgillen i de med anledning af den verkställda jordrefningen upprättade jordeböcker.

Sedan Kungl. Maj:t fastställt nytt formulär för jordeböckernas uppläggande, förordnade kollegium i cirkulärbref till samtliga landshöfdingar den 10 december 1724 om sagda formulärs tillämpning från och med 1725 års ingång.

I hufvudsaklig öfverensstämmelse med det sätt, hvarpå landgillet antecknats i de äldre jordeböckerna, blef det vid upprättandet af jordeböcker efter det sålunda fastställda nya formuläret behandladt såsom anordnad ränta och redovisades sålunda i jordeböckerna, intill dess ändring häri skedde vid den genom nådiga kungörelsen den 11 maj 1855 påbjudna ränteförvandlingen. I allmänhet inräknades landgillet i jordeboksräntans summa och affördes i kolumnen för afkortadt och anordnad med tillhörande annotationer. Ofta upptogs dock landgillet såsom särskild räntetitel med utfördt belopp, som inräknades i räntetitlarnas summa och där- efter affördes såsom anordnad.

I likhet med förfarandet vid jordrefningen och skattläggningen i Skåne och Blekinge lät man äfven vid skattläggningar i Halland, för hvilka gällde särskilda metoder af åren 1688 och 1690, de kyrkor och präster tillkommande landgillen ingå i beräkning vid bestämmandet af räntan för respek-

tive hemman, hvarefter landgillet afräknades från räntans summa och fördes under anordningstitel.

Att landgillet sålunda ej togs i beräkning vid det landgillepliktiga hemmanets försäljning till skatte, var gifvetvis en följd däraf att den under hemmanet brukade kyrkojord, för hvilken landgillet utgjordes, ej ingick i skatteköpet.

Då den kyrkojord, för hvilken landgillet utgiordes, var till läge och areal okänd, togs väl i regel landgillet ej i beräkning vid bestämmande af skatteköpeskillingen för det landgillepliktiga hemmanet, men undantagande från skatteköpet af jord motsvarande landgillet gjordes i sådana fall stundom beroende af att kyrkan kunde styrka äganderätt till jorden.

Motsvarades åter landgillet ej af någon jord inom det landgillepliktiga hemmanet, togs detsamma i beräkning vid hemmanets skatteförsäljning, men gjordes i sådant fall gifvetvis ej något undantag af jord. Ehuru skatteköpet ej invercade på skyldigheten att utgifva landgillet, intogs dock härvid vanligen i skattebrevet — uppenbarligen endast till ytterligare säkerhet för landgilletagaren — förbehåll om sagda skyldighets bestånd.

Genom de i ordinarie räntan ingående persedlars omsättning och förenkling enligt nådiga kungörelsen den 11 maj 1855 inträdde, såsom förut antydts, en väsentlig förändring i afseende å landgilletts förhållande till kronans räntor och sättet för detsammas upptagande i jordeböckerna. Enligt åberopade kungörelse skulle, sedan de grundräntor, hvilka under flerfaldiga benämningar dittills ålegat hemman och lägenheter, verk och inrättningar m. fl. blifvit efter därför närmare angifna grunder förenklade, de dittills i jordeböcker och redogörelser särskildt uppförda titlarna »jordeboks- och hemmantalsräntor» samt, hvad angår förevarande landskap, jämväl de hemmantalsräntan motsvarande titlarna »termin- och salpeterskatt», i Skåne och Blekinge, och »terminskatt», i Halland, upphöra att användas och däremot all hemman eller lägenhet åliggande grundskatt — med undantag af kronotionden, som skulle upptagas särskildt för sig — föras under den enda hufvudsakliga titeln »ränta»; hvarjämte föreskrefs, att nya jordeböcker skulle upprättas. De i författningen gifna bestämmelserna skulle emellertid icke i någon mån inverka på frälseräntors beskaffenhet och utgörande, med mindre vederbörande vore om förändringen ense.

Då den sålunda föreskrifna ränteförvandlingen endast afsåg kronans grundräntor, blef häraf en gifven följd, att vid densammas genomförande kyrkornas och prästernas landgillen, såsom ej utgörande någon af kronan öfverlåten rättighet, icke skulle beräknas till ny ränta utan fränskiljas jordeboksräntan och särskildt för sig upptagas i jordeböckerna.

I de upprättade ränteförvandlingsuträkningarna hade likväl, på sätt vid granskningen af desamma anmärktes, i flera fall landgillen blifvit tillsammans med jordeboksräntan omsatta till ny ränta, men vid pröfning af dessa anmärkningar föreskref kollegium, att landgillena skulle utan att omsättas under uttrycklig benämning af landgille i förvandlingsuträkningarna antecknas efter hemmanens nya ränta.

Genom nådiga förordningen den 23 juli 1869 angående förändring af grundräntor och kronotionde bestämdes, bland annat, att indelta och anordnade ränte- och kronotiondeanslag skulle med vissa undantag indragas till statsverket emot ersättning medelst statsanslag i penningar, men att hvad sålunda blifvit stadgadt icke skulle inverka på beskaffenheten eller utgörandet af de räntor, som med frälserätt ägdes.

Uti de på grund af nådiga kungörelsen den 5 oktober 1871 upprättade förteckningar öfver berörda till indragning bestämda anslag inom Kristianstads, Malmöhus och Hallands län upptogos emellertid äfven åtskilliga räntor till kyrkor och prästerskap af hemman och lägenheter i nämnda län.

Efter verkställd granskning af förteckningarna för Kristianstads och Malmöhus län förordnade kollegium genom särskilda beslut den 26 maj 1874 och den 8 mars 1875, att därifrån skulle uteslutas vissa till kyrkor och präster utgående räntor, *enär desamma egentligen vore landgillen.*

Af anmärkta å förteckningarna för Hallands län upptagna räntor utgingo en del af de till följd af nådiga kungörelsen den 11 september 1863, angående försäljning till skatte af de s. k. halländska kyrkohemmanen, kyrkorna frånsålda hemman. *Enär dessa hemman vid försäljningen disponerades af kyrkorna med frälsefrihet, och sagda räntor följaktligen ej vore att anse för annat än frälseräntor eller landgillen, som icke bort till statsverket indragas, förordnade kollegium i skrifvelse till Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet den 30 november 1874, att berörda räntor skulle från förteckningarna uteslutas och endast inom kolumn i jordeboken kvarstå.*

Deita kollegii beslut vann Kungl. Maj:ts godkännande enligt nådigt bref den 8 juni 1877 angående underdåniga besvär i fråga om sättet för utgörande af räntor till pastor och kyrka i Fjärås församling från åtskilliga där belägna hemman.

I fråga om öfriga å sistberörda förteckningar förekommande räntor till kyrkor och prästerskap — hvilka räntor enligt verkställda undersökningar befunnits rätteligen vara landgillen — beslöt kollegium den 15 november 1875, att desamma likaledes skulle från förteckningarna utgå

och endast inom kolumn i jordeboken med anteckning om deras disposition upptagas, *enär de icke kunde anses såsom sådana anordnade räntor, som i nådiga förordningen den 23 juli 1869 och kungörelsen den 5 oktober 1871 äsyftades utan såsom afgifter, dem kyrkor och prästerskap af hemman och lägenheter sig betingat.*

Uti de i enlighet med föreskrifterna i kollegii kungörelse den 28 januari 1870 upprättade nya jordeböckerna för nu ifrågavarande län äro landgillen och smörräntor till kyrkor och prästerskap, i öfverensstämmelse med det sätt, hvarpå de behandlats vid ränteförenklingen, under titel landgille och med angifvande af landgilletagaren införda endast inom kolumn, därvid de landgillen, som blifvit bestämda i persedlar, i allmänhet upptagits med dessa men stundom, där så förut varit förhållandet, endast med persedlarnas kronovärde.

De nya jordeböckerna blefvo af kollegium fastställda i afseende på hemmanens och lägenheternas natur, namn, nummer, förmedlade mantal, räntor och kronotionde jämte frälseegendomarnas rusttjänstmarker samt räntornas och kronotiondens disposition, dock med vissa undantag, om hvilka kollegium förbehöll sig att framdeles meddela yttranden. I denna fastställelse inbegrepos sålunda icke de i jordeböckerna införda till kyrkor och prästerskap utgående landgillen.

Vid öfverlämnande med skrifvelse den 29 december 1883 till Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län af den för länet upprättade nya jordeboken tillkännagaf kollegium, att jordeboken icke finge anses fastställd i afseende på, bland annat, de tillhoppa 88 i skrifvelsen namngifna kyrkor tillhöriga jordar, om hvilka jämte de samma kyrkor tillhörande landgillen kollegium då saknade fullständig kännedom; i anledning hvaraf kollegium anmodade Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande att från dessa kyrkors föreståndare eller patroner infordra och till kollegium insända uppgifter å kyrkornas jordar och landgillen samt huru jordarna vore disponerade. Efter hand som dessa uppgifter inkommit och erforderliga undersökningar på kollegii föranstaltande verkstälts, har jordeboken för nämnda län blifvit i dessa delar så kompletterad, att numera allenast för ett fåtal kyrkor återstår kollegii pröfning och fastställelse af sättet för deras jordars upptagande i jordeboken och landgillenas antecknande vid vederbörande hemman eller jordar.

Slutligen torde i detta sammanhang böra anmärkas, att vid de undersökningar, som för den nu föreliggande frågan blifvit hos kollegium verkställda, befunnits, att åtskilliga kyrkojordar och landgillen, särskildt inom Hallands län, icke finnas i jordeboken införda, samt att en del i jordeboken förekommande landgillen till beloppen ej öfverensstämma med där-

om i kyrkoräkenskaper och andra handlingar förefintliga uppgifter, hvar-
dan i många fall åtgärder för kyrkojordars upptagande i jordeboken och
särskilda pröfningar af landgillens rätta belopp torde vara erforderliga före
en eventuell aflösning af landgillena.

Sättet för
landgilletts
utgörande.

Jag öfvergår till en närmare redogörelse för sättet för landgilletts
utgörande.

De bestämmelser, efter hvilka kyrkornas landgille utgjordes i Skåne,
Halland och Blekinge vid tiden för dessa provinser afträdande till sven-
ska kronan, återfinnas i Christian IV:s recess af den 27 februari 1643, som
var gällande lag för hela danska riket. I recessens 1 Bok. 4 kapitel 11
§, »om capittels kiøb», stadgas, att kyrkans korn, smör och annat land-
gille skulle årligen efter godt, afradsgillt korns och smörs landsköp —
dock så att kyrkorna så väl som köpmännen behandlades skäligt — taxe-
ras af stiftslänsmannen och kapitlet, där kapitel funnes, samt att, om nå-
gon vägrade att efter detta köp (denna taxa) gifva penningar, skulle han
erlägga kornet efter städmålsbrevet i rätt tid; och i 33 § af samma
kapitel, under afdelningen VII, »Om kirekens indtegt», föreskrifves vidare,
att kyrkans landgillekorn och annat landgille, hvarje slags spannmål och
annan landgilleinkomst — vare sig af gårdar, jordar, ängar, hus, kyrko-
lador eller dylikt — för sig själf specifiseradt skulle *efter kapitelsköp*
betalas.

Kyrkornas landgillepersedlar fingo sålunda under danska tiden lösas
ej efter fixt pris utan efter det med ledning af varornas gångbara priser
årligen satta kapitelsköpet eller den s. k. capitelstaxten.

Efter provinsernas öfvergång till svenska kronan synes kapitelsköpet
fortfarande någon tid framåt hafva varit den norm, efter hvilken lösen
för landgillepersedlarna skolat utgöras. Lunds kapitel hade nämligen satt
pris på spannmålen att tjäna till ledning vid kyrkoinspektorerens räk-
ningar, då år 1660 hos Kungl. Maj:t gjordes förfrågan om kapitlet skulle
fortfara härmed eller om generalguvernören skulle öfvertaga detta åliggande,
hvarpå Kungl. Maj:t emellertid resolverade, att generalguvernören i före-
ning med kapitlet skulle sätta kapitelsköp. Huruvida detta sedermera, i
likhet med förhållandet under danska tiden, årligen sattes, torde vara twif-
velaktigt, i allt fall synes kapitelsköpet, så länge det fortfar att tillämpas
inom Lunds stift, icke hafva undergått några väsentliga växlingar utan år
från år bibehållit i det hela oförändrade pris, såsom framgår af proto-
kollen öfver de åren 1670—1673 i Skåne förrättade jordrefningar, hvilka
protokoll äfven visa, att kapitelsköpet ännu vid nämnda tid tillämpats.

Såsom af kammarkollegium anförda exempel visa, gällde 1 *L* smör efter kapitelsköp 6 mark eller 1 daler 16 öre smt, då däremot kronovärdet å smöret var högre, eller, i Skåne och sex härad i Halland, 1 daler 24 öre samt i öfriga Halland eller Himle och Viske härad 2 daler smt lispundet. Denna omständighet torde äfven hafva föranlett, att kyrkornas landgillesmör i många fall ganska snart började lösas efter det för kyrkorna *då* förmånligare kronovärdet, hvilket, hvad Skåne angår, med tiden blef regeln.

Kapitelsköpet synes hafva upphört att vara lösningsgrund för kyrkornas landgillepersedlar i och med verkställandet af de under senare delen af 1600-talet anbefallda jordrefningar och skattläggningar samt införandet år 1675 af mera bestämda former för markegångssättningen, hvilken senare kom att utgöra den allmänna grunden för lösandet af — förutom prästerskapets landgillen — kyrkornas i Skåne landgillespannmål och med tiden äfven de s. k. smörräntorna i Halland. Att i afseende å sättet för de särskilda landgillepersedlarnas utgörande länge varit rådande ganska stor osäkerhet, och att denna jämväl tagit sig uttryck i flera af de föreskrifter, som härutinnan på olika tider meddelats, torde framgå af de redogörelser för denna del af ämnet, som hufvudsakligen med ledning af hos kollegium förvarade handlingar här nedan lämnas.

A. Smörräntan till kyrkorna i Halland.

Beträffande tiden från år 1645, då Halland kom under svenska kronan, till år 1662 saknas säker underrättelse på hvad sätt och till hvilket pris smörräntan blifvit till kyrkorna utgjord. Ifrån år 1662 till och med år 1675 löstes smöret i allmänhet med 6 mark silfvermynt lispundet. Ifrån år 1675 till år 1689 beräknades åter smöret till 2 daler eller 8 mark smt *L*, men från och med sistnämnda år till och med år 1694 löstes det i södra Halland — Halmstads, Höks, Tönnersjö och Årstads härad — på grund af kungl. resolutionen den 16 mars 1689 på allmogens i förstnämnda tre härad underdåniga besvär med 1 dlr 16 öre eller 6 mk smt *L*, medan däremot allmogen i norra Halland — Fjäre, Viske, Faurås och Himle härad — fick utgöra det efter kronovärderingen med 1 dlr 24 öre eller 7 mk smt *L*. Åren 1695 och 1696 beräknades smöret såväl för norra som södra Halland till sistnämnda pris; i anledning hvaraf allmogen i Halmstads, Höks och Tönnersjö härad ånyo besvärade sig hos Kungl. Maj:t, som genom nådiga resolutionen den 22 december 1697 förklarade, att vid 1689 års resolution skulle förblifva, så att detta kyrkolandgille ej betalades med mera än 6 mk för lispundet, »emedan det berättas och wisas wara ett Legatum, hwarpå en wiss Taxa af Testatoribus sjelfwa satt är». Enligt kyrkoräkenskaperna från och med år 1697, de äldsta i kammar-

arkivet förvarade, till och med år 1734 löstes kyrkornas landgillesmör i södra Halland med 6 mk och i norra Halland med 7 mk smt *L^{ll}*, hvilken skillnad i lösningspriset torde hafva, då 1697 års resolution endast afsåg södra Halland och priset på smör i norra Halland den tiden varit dyrare, blifvit af vederbörande biskop fastställd. Vid 1734 års Riksdag anhöllo utsedda deputerade för prästerskapet i Halland, att de till kyrkorna i Halland förlänta hemman måtte, såsom af kronans egna hemman skedde, blifva förbundne att betala deras landgille med förhöjning, samt att de smörräntor, som några af kyrkorna kunde hafva af privatis sig förlänta, måtte af hemmansåborna in natura eller efter årlig markegång utgifvas, kyrkorna till någon större förmån än dittills kunde vara skedt. Genom kungl. resolutionen den 4 december 1734, punkt 2, på Göteborgs stifts prästerskaps enskilda besvär bifölls berörda ansökan med förklarande tillika att, därest angående berörda räntors erläggande någonstades vore tillbörligen träffad någon öfverenskommelse med åbon, det finge därvid förblifva. På grund häraf utgiordes smörräntorna från och med år 1735 till och med år 1756 dels, och i allmänhet, efter årlig markegång och dels efter de i äldre tider skedda betalningar till 6, 7 à 8 mk smt *L^{ll}*. Redan vid 1738 års Riksdag hade emellertid allmogens i Halland riksdagsfullmäktige hos Kungl. Maj:t gjort underdånig framställning att i afseende å kyrkornas landgille varda bibehållna vid kungl. resolutionen den 22 december 1697 och att i stöd af densamma få, utan hinder af kungl. resolutionen den 4 december 1734, betala kyrkornas landgillesmör med 6 mk smt *L^{ll}*; till stöd för hvilken framställning allmogen anförde, att landgillesmöret enligt innehållet i 1697 års resolution vore ett legatum och en viss taxa till 6 mk smt *L^{ll}* af testatorerna därå utsatt. Efter ytterligare på skilda tider af den halländska allmogen i enahanda syfte gjorda underdåniga framställningar förklarade Kungl. Maj:t i 81 § af nådiga resolutionen den 29 november 1756 på allmogens allmänna besvär och ansökningar, att som kungl. resolutionen den 4 december 1734 vore grundad icke allenast på själfva billigheten och ändamålet, som vore kyrkornas understöd och upprätthållande, utan ock på äldre förordningar och stadgar, i synnerhet Konung Christian IV:s recess af den 27 februari 1643, som tydligen förmådde, att smör, korn och annat landgille borde betalas efter årligt stiftslandsköp; samt 1697 års resolution, att kyrkoåborna i södra Halland skulle få betala smöret till 6 mk smt *L^{ll}*, härvid så mycket mindre kunde verka eller i vägen ligga som själfva grunden, hvarpå den sig fotade, nämligen att kyrkohemmanen vore ett legatum, hvars räntor ej finge högre uppbäras, än testatores dem själfva taxerat, vore på allmogens sida alldeles obevislig och ogrundad, hvartill komme att, om kyrkohemmansåborna

skulle få njuta 1697 års resolution tillgodo och betala smöret med 6 mk, de skulle hafva långt större förmån än alla andra hemmansåbor i landet, hvilka sina utskylder antingen in natura utgjorde eller med penningar efter markegång betalade; alltså kunde Kungl. Maj:t icke i nåder bevilja någon ändring uti kungl. resolutionen af den 4 december 1734 angående landgillesmöret i Halland.

På grund häraf hafva sedermera de kyrkorna i Halland tillkommande smörräntor med få undantag erlagts med penningar efter markegång och lösas numera i allmänhet efter årsmarkegångspris och för en del fastigheter efter medelmarkegångspris. Enligt hvad i ärendet inkomna yttranden visa, är detta senare särskildt förhållandet med smörräntan af åtskilliga af de jämlikt kungl. kungörelsen den 11 september 1863 till skatte försålda kyrkohemmanen, hvartill anledningen torde vara att söka däruti, att de dessa hemman åliggande spannmålsräntor skola efter medelmarkegångspris utgöras.

B. Smörräntan till kyrkorna i Skåne.

I anledning af vederbörande revisionskontors anmärkningar vid verkställd granskning af Kristianstads läns landtkyrkoräkenskaper för år 1794 ålade kammarrätten genom utslag den 16 augusti 1803 och den 21 mars 1804 vederbörande kyrkoinspektorer att ansvara en del kyrkor i länet för skillnaden mellan det pris af 28 skill. banko L $\mathcal{L}$, eller kronovärdet, hvarmed kyrkornas landgillesmör förut blifvit betaladt, och det årliga markegångspriset, hvarefter kammarrätten ansett denna ränta böra utgöras. Häröfver anförde åtskilliga hemmansinnehafvare besvär hos Kungl. Maj:t, som infortrade underdåniga utlåtanden öfver besvären af, bland andra myndigheter, kammarkollegium och Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet. Kollegium erinrade härvid i underdånigt utlåtande af den 16 november 1810, att kammarrätten grundat sina utslag hufvudsakligen på kungl. resolutionen den 29 november 1756, men att, då denna endast anginge Hallands län, hvarest en del af hemmansräntorna bestode i persedlar och utgiordes efter markegång, syntes samma resolution icke kunna lämpas till Skåne, där hemmansräntorna i stöd af kungl. brefvet den 7 maj 1766 utginge i kontant utan förvandling. Beträffande frågan, huruvida landgillesmöret i Skåne rätteligen borde utgå efter årlig markegång eller efter kronovärde, anförde kollegium vidare, att de till kollegium i detta ämne inkomna handlingar visade, att under den tid, då Skåne ännu var en dansk tillhörighet, landgillesmöret betalats med 6 mk L $\mathcal{L}$, hvilket pris äfven bibehållit sig några år efter det landet kommit under svensk lydno, men att sedermera och allt framgent 1 L $\mathcal{L}$ smör blifvit betaladt med 7 mark eller efter dåmera antagna beräkningssätt med 28 skill. banko. Den om-

ständigheten att de, åt hvilka vården och omsorgen om kyrkornas inkomster varit anförtrodd, utan anmärkning låtit landgillesmötet utgöras på omförmälta sätt syntes kollegium äfven bevisa, att kyrkorna icke funnits äga rätt att utkräfvä smötet annorlunda än i penningar efter kronovärde. Med hänsyn till hvad sålunda förekommit uttalade kollegium den mening, att ifrågavarande smör äfven framdeles borde till kyrkorna utgå endast efter kronovärde, ehuru häremot dock förekomme ej mindre att genom särskilda, af Kungl. Maj:t fastställda beslut förklarats, att landgillesmör till pastor i Hyby skulle utgöras in natura och landgillespannmål af kyrkorna uppbäras efter markegång, än äfven att uti 81 § af nyssberörda 1756 års kungl. resolution återopats, att konung Christian IV:s recess af den 27 februari 1643 tydligen förmådde, att smör, korn och annat landgille borde betalas efter årligt stiftslandsköp, hvilket icke kunde vara annat än hvad varorna årligen gällde. Konungens befallningshafvande meddelade i sitt utlåtande, att enligt alla vid landskontoret befintliga kyrkoräkenskaper landgillesmötet ända från och med år 1688 till kyrkorna orubbadt utgått med visst belopp år ifrån år eller efter kronovärde, hvarmed ingen annan förändring ägt rum än den, som blifvit en följd af 1776 års myntvaluation; hvarjämte Konungens befallningshafvande återopade flera gifna resolutioner, genom hvilka detta betalningssätt blifvit fastställt, samt såsom sin mening uttalade, att smörlandgillet »vore en verklig hemmansränta och sålunda ingått i hemmanens skattläggning».

Kungl. Maj:ts beslut i omförmälta besvärsmål meddelades kammarkollegium och kammarrätten genom nådigt bref den 14 juni 1815, enligt hvilket Kungl. Maj:t, med upphäfvande af kammarrättens öfverklagade utslag af den 16 augusti 1803 och den 21 mars 1804, förordnade, att landgillesmörräntan till kyrkorna i Skåne af de hemman, som densamma borde utgöra, skulle dädanefter som dittills beräknas och utgå efter kronovärde.

Såsom motiv för detta beslut anfördes i det nådiga brefvet, hurusom den afgift till åtskilliga kyrkor i Skåne, som vore känd under namn af landgillesmör, enligt hvad af vederbörande blifvit upplyst »ostridigt är en verklig hemmansränta», i afseende å hvilka räntor inom nämnda landskap beräkningssättet efter kronovärde alltid blifvit följdt, hvilken beräkning skulle ägt sin grund uti de redan under danska styrelsen vidtagna författningar. Beträffande landgillesmörräntans utgörande i äldre tider vore nämligen i Christian IV:s recess den 27 februari 1643 stadgadt och påbjudet, att samma ränta borde betalas efter den då brukliga benämningen af kapitelsköp, som — enligt det nådiga brefvets ordalydelse — »finnes svara mot kronovärde», då däremot tionden borde efter det köp, som årligen sattes, eller hvad numera kallades årlig markegång, beräknas och betalas.

På grund häraf och då omförmälta förhållande med det kyrkorna tillslagna landgillesmötet, enligt hvad Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande upplyst, jämväl allt ifrån den tid Skåne kom under svenska kronan oförändradt ägt rum, utan att ända till dess revisionskontorets anmärkningar framställt någon talan däremot blifvit väckt af dem, som det ålegat att bevaka kyrkornas rätt, funne Kungl. Maj:t så mycket mindre skäl att uti hvad härutinnan genom en så lång tidrymd blifvit inom denna landsort orubbadt följdt och iakttaget anbefalla någon ändring, som sådant vore afvikande från all därstädes gällande och dittills använd skattläggningsmetod å hemmanen, samt dessutom den af kammarrätten till stöd för dess utslag åberopade kungl. resolutionen af år 1756, såsom endast utfärdad för Hallands län, icke vore till Skåne lämplig, hvarest hemmansräntorna efter annan grund utginge.

Beslutet om landgillesmörets utgörande till kyrkorna i Skåne efter kronovärde har sålunda efter hvad förut anförts hufvudsakligen grundats därpå, att berörda utskyld skulle vara en verklig hemmansränta samt att det i recessen den 27 februari 1643 påbjudna betalningssätt för landgillepersedlarna eller det s. k. kapitelsköpet skulle motsvara det svenska beräkningssättet af hemmansräntor efter kronovärde.

Att landgillet till sin natur icke lärer kunna anses likställt med en hemmansränta i egentlig mening torde framgå af den redogörelse, som förut lämnats angående denna utskylds uppkomst och sättet för densammas redovisande i kronans jordeböcker. Landgillet utgörande efter det för kronans hemmansräntor fastställda beräkningssättet torde därför få anses såsom en oegentlighet, helst denna lösningsgrund, som i allt fall icke vunnit tillämpning för andra landgillepersedlar än de kyrkorna i Skåne tillkommande smörräntor, ej heller öfverensstämmer med innehållet i de föreskrifter, som härutinnan gifvits i recessen den 27 februari 1643, ehuru samma föreskrifter vid afgörandet af det i nådiga brefvet den 14 juni 1815 omförmälta besvärsmål erhållit en motsatt tolkning.

Utgången af berörda besvärsmål torde följaktligen icke kunna tillmätas någon väsentligare betydelse vid bedömandet af frågan om landgillet rätta natur, så mycket mindre som den till grund därför lagda tolkningen af recessens föreskrifter otvifvelaktigt tillkommit genom bristande kännedom om recessens innehåll, på sätt framgår af det i Rikets Allmänna Ärenders Beredning den 6 maj 1815 hållna protokoll. Då merberörda besvärsmål sagda dag föredrogs i Beredningen och denna afgaf sitt betänkande, hvilket legat till grund för Kungl. Maj:ts ofvan återgifna nådiga beslut den 14 juni samma år, hemställde nämligen uti till protokollet antecknad yttrande en af Beredningens ledamöter, kammarrådet Branting,

med hvilken två andra ledamöter förenade sig, att då anledning förekomme därtill att rätta innehållet och förståndet af recessen den 27 februari 1643 lade en hufvudsaklig grund för det beslut, som i målet borde äga rum, men denna recess icke varit vid målets föredragning tillgänglig, med slutlig pröfning af detsamma måtte anstå, till dess samma författning, som förmodades vara att tillgå i besvärsorten, blifvit genom Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes försorg till Beredningen insänd.

Ehuru enligt myndigheternas uttalanden i merberörda besvärs mål kronovärdet skulle alltsedan 1680-talet utgjort lösningsgrund för de skånska kyrkornas landgillesmör, saknas dock ej exempel på att denna lösningsgrunds fastställande genom ofta nämnda nådiga brefvet den 14 juni 1815 medfört en väsentlig försämring af landgilletagares ställning. Sålunda framgår t. ex. af det yttrande, Önnestads församling i nu förevarande ärende afgifvit, att nämnda församlings kyrka, som enligt danske konungen Fredrik II:s köpebref af den 13 februari 1562, hvarigenom till ägaren af Vanås gård öfverläts danska kronans rättighet eller härligheten af Lunnoms bys hemman eller »kirkegaarde», tillförsäkrats att för all framtid obehindradt åtnjuta det landgille, som dittills af nämnda hemman utgått till kyrkan, på 1700-talet och till 1815 uppburit detta landgille eller 53 L $\mathcal{L}$. smör med lösen efter markegångspris till ett årligt belopp af omkring 325 riksdaler banko, under det att kyrkan till följd af nådiga brefvet den 14 juni 1815 efter nämnda tid erhållit lösen för detta landgillesmör endast efter kronovärdet med 87½ öre lispundet eller 46 kronor 37 öre, hvaraf ginge »ad mensam pastoris» 4 L $\mathcal{L}$ med 3 kronor 50 öre.

Föreskriften om landgillesmörets utgörande till kyrkorna i Skåne efter kronovärdet är ännu gällande och torde äfven i regel tillämpas.

C. *Landgillespannmålen till kyrkorna i Skåne.*

Genom resolution af den 23 februari 1721 hade generalguvernörsämbetet i Skåne tillåtit åbon å rusthållshemmanet Påarp n:o 3 i Vällufs socken af Malmöhus län att betala det till Vällufs kyrka från hemmanet utgående landgille af 2 tunnor korn efter kronovärde, hvilket betalningssätt sedermera tillämpades till slutet af 1700-talet, då påstående väcktes om skyldighet för åbon att utgöra landgillet efter markegång. Sedan berörda påstående fullföljts hos kollegium och därvid af kammarradvokatfiskalsämbetet anförts besvär öfver omförmälda resolution, förklarade kollegium genom utslag den 21 mars 1800, att det icke tillkommit generalguvernörsämbetet att förvandla detta landgille, som af ålder i spannmål utgått, till penningar efter kronovärde, hvadan kollegium, med upphäfvande af öfverklagade resolutionen den 23 februari 1721, förpliktade åbon å hemmanet Påarp n:o 3 att till Vällufs kyrka årligen utgöra det henne tillkommande

landgille af 2 tunnor korn in natura eller efter markegångsförvandling. Häröfver anförde hemmansåbon underdånigt besvär hos Kungl. Maj:t, som emellertid enligt nådigt bref den 13 april 1802 fann godt kollegii öfverklagade utslag såsom välgrundadt i nåder gilla och fastställa.

Jänväl flera andra prejudikat från samma tid, t. ex. kungl. brefvet den 1 november 1803 angående landgillekornets utgörande till Kvistofta kyrka af hemmanen Gantofta n:o 4 och Hilleshög n:o 16 i Malmöhus län, visa, att kronovärdet icke ansetts tillämpligt vid utgörandet af kyrkornas landgillespannmål. Kungl. brefvet den 14 juni 1815, hvarigenom såsom förut omförmälts kronovärdet faställdes såsom lösningsgrund för de skånska kyrkornas landgillesmör, verkade ej någon rubbning i sättet för landgillespannmålets utgörande utan har denna äfven efter sistnämnda tid utgått och utgår ännu i regel efter det årliga markegångspriset, hvilket äfven fastslagits såsom den rätta lösningsgrunden i de fall denna varit föremål för kollegii pröfning.

D. Landgille till prästerskapet.

Med åberopande af kungl. brefvet den 14 juni 1815 anhöllo åborna å hemmanen Myren n:o 1 och 2 hos Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kristianstads län att varda befriade från att på annat sätt än efter kronovärdet utgöra de af berörda hemman till kyrkoherden i Hyby pastorat utgående 5 *l. 1/2* landgillesmör.

Genom resolution den 27 februari 1817 förklarade emellertid Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande att, då redan genom en kungl. resolution af den 22 mars 1771 blifvit förklaradt, att ifrågavarande landgillesmör skulle, såsom förut skett, utgöras in natura, kunde den gjorda ansökningen icke bifallas, utan borde åberopade resolutionen fortfarande lända vederbörande till efterrättelse.

Detta Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes beslut öfverklagades hos kollegium, men blef af kollegium genom utslag den 6 november 1817 gilladt och fastställdt, hvarefter på fullföljd underdånig talan kollegii utslag fastställdes af Kungl. Maj:t enligt nådigt bref den 6 maj 1819.

Med stöd häraf har i därefter till kollegium fullföljda besvärsmål angående sättet för landgillesmörets utgörande till prästerskapet i Skåne det årliga markegångspriset fastställts såsom lösningsgrund.

Enahanda lösningsgrund har äfven vunnit tillämpning, då frågor hos kollegium förevarit om utgörandet af prästerskapets i Skåne landgillespannmål och af smörräntor till prästerskapet i Halland.

Såsom förut nämnts uppbär kyrkoherden i Önnestads församling landgillesmör af hemman i Lunnoms by efter kronovärde, men i öfrigt utgöras landgillepersedlar till prästerskapet, så vidt inkomna yttranden visa,

numera allmänt efter årlig markegång, med undantag af det pastor i Hyby tillkommande landgille en höstvagn af hemmanet Satsarp n:o 1, hvilket i saknad af markegångspris eller annan bestämd lösningsgrund utgjorts in natura eller efter öfverenskommet pris.

I anledning af väckt påstående om skyldighet för åborna å hemmanet Satsarp n:o 1 att till pastor i Hyby utgöra honom tillkommande landgille för de tio åren 1835—1846 efter beräkning af värdet å en höstvagn till 12 rdr banko förpliktade Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län genom utslag den 4 juni 1846 åborna att för de anmärkta tio åren till pastor antingen in natura leverera tio stycken höstvagnar eller ock med penningar dem godtgöra efter det värde, som kunde efter åsamjande eller i annat fall af mätismän bestännas och hvilket ej finge öfverstiga det af pastor fordrade belopp eller 12 rdr banko stycket.

Åborna anförde häröfver besvär hos kollegium, som genom utslag den 21 september 1848, hvilket vann laga kraft, pröfvade rättvist, med afslag å besvären fastställa Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes utslag, i hvad det ålade åborna att till pastor årligen utgöra en höstvagn; men hvad värdet däraf för de förflutna åren beträffade, fann kollegium på grund af kungl. brefvet den 13 januari 1791 skäligt på det sätt ändra Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes beslut, att detta värde borde, i brist på åsamjande, af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande bestännas.

Ågarna af hemmanet Satsarp n:o 1 hafva uti sitt i nu förevarande ärende afgifna yttrande meddelat, att omförmälda landgille till pastor i Hyby utgjorts in natura till år 1879 men därefter i penningar, åren 1879—1881 med 10 kronor och från och med 1882 med 21 kronor årligen enligt träffad öfverenskommelse.

E. Landgille till klockare.

Så vidt de upprättade förteckningarna visa, utgår landgille till klockare endast af utsocknefrälsehemmanet $\frac{2}{3}$ mantal Bua n:o 14 i Värö socken af Hallands län; och har kollegium genom utslag den 30 januari 1865, hvilket kollegium veterligen ej öfverklagats, förklarad landgilletagaren, klockaren i Lindbergs församling, berättigad att uppbära ersättning för honom af berörda hemman tillkommande 1 $\frac{1}{4}$ landgillesmör efter årligt markegångspris.

I afseende å sättet för landgillet utgörande torde slutligen böra anmärkas, att landgillet af klockarbostället $\frac{1}{4}$ mantal Klockaregården n:o 1 i Onsala socken af Hallands län, hvilket landgille tillkommer Onsala kyrka, kan, på sätt i 1876 års jordebok äfven antecknats, jämlikt landeboken af

år 1569 samt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes och Biskopsämbetets utslag den 16 januari 1800 utgöras antingen med vin och bröd, så mycket som till kyrkan behöfves och emot räntan svarar, eller ock med 4 *Ll.* smör; *att*, enligt hvad kyrkoherden i Norra Akarps pastorat af Kristianstads län i afgifvet yttrande meddelat, under det honom på lön anslagna bostället Bjernum n:o 5 sedan urminnes tid brukats två i jordeboken ej upptagna utjordar, Borrveke och Spångäng, hvarför beställshafvaren på okänd grund anses skyldig »låta renhålla kyrkans kläder»; *samt att* exempel ej saknas därpå att landgillen för till läget okända kyrkojordar i senare tid undergått förhöjning, i det att, enligt uppgift af kyrkoherden i Sörby pastorat i sistnämnda län, de Sörby kyrka tillkommande landgillen dels af hemmanet Sörby n:o 4, för en inom hemmanets område befintlig kyrkojord, enligt senast fastställda jordebok utgörande 84 öre eller enligt äldre jordeböcker 1 daler 22 öre smt, och dels för den enligt förmodan inom hemmanet Sörby n:o 5 befintliga kyrkojorden Sörby n:o 21, utgörande 3 *Ll* vax, som utgjorts in natura och i jordeboken upptagits efter kronovärdet till 38 öre, numera förändrats till genom kontrakt bestämda afgifter, för den förra jorden 50 kronor och för den senare 2 kronor årligen.

Af nu afgifna yttranden och uppgifter framgår hufvudsakligen följande: Nu införade yttranden och uppgifter.

Blekinge län.

Enligt förteckningen för länet äro följande 11 kyrkor ägare af landgillen i penningar eller spannmål, nämligen: Torhamns, Förkärå, Tvings, Asarums, Ysane, Mjällby, Nättraby, Hjortsberga, Edestads, Bräkne-Hoby och Jämshögs, men, så vidt inkomna uppgifter visa, utgår landgille endast till de sex sistnämnda. Till Ramdala kyrka utgår enligt uppgift af församlingens kyrkoråd inga afgälder af ifrågavarande slag »utöfver dem, hvarom kungl. kungörelsen den 22 oktober 1886 stadgar». Smörränta utgår ej till kyrka eller prästerskap och ej heller landgille af annat slag till prästerskapet.

Nättraby och Jämshögs församlingar hafva intet att erinra däremot att afgäldsgifvarna beredas möjlighet att friköpa sig med belopp, motsvarande afgälden kapitaliserad, i hvilket yttrande kyrkoherden i Jämshög instämt.

Edestads och Bräkne-Hoby församlingar och pastorer föreslå att afgälderna utan vidare afskrifvas. De utgöra i Edestad endast 60 öre tillhoppa och äro svåra att indrifva samt i Bräkne-Hoby endast 7 öre.

Hjortsberga församling och pastor anse, att 3 till församlingens kyrka

utgående landgillen om tillhopa 9 öre från till läge och areal okända jordar böra hembjudas vederbörande till inlösen enligt nådiga kungörelsen den 22 oktober 1886, men att öfriga 2 till kyrkan utgående afgälder, den ena å 10 och den andra å 4 kronor, böra utgå framdeles såsom hittills.

Mjällby församling, till hvars kyrka årligen utgå 250 å 300 kronor från 7 kyrkan tillhöriga jordar, men som numera icke uppbär landgille från öfriga kyrkan tillhöriga, till läge och areal okända jordar, finner det obilligt, att denna kyrkans nära nog enda inkomst skulle afhändas henne. Härvid torde emellertid böra anmärkas att, enligt ett kollegii utslag af den 27 augusti 1874, omförmälda 7 jordar äro utarrenderade och däraf utgående afgälder följaktligen vanliga arrendeafgifter, om hvilka nu ej är fråga.

Kristianstads län.

Från prästerskap eller kyrkostämmor — i ett fall äfven från patronus (Trolle-Ljungby och Gualöf) — i 131 af de till länet hörande 147 församlingar hafva yttranden inkommit. Af därvid lämnade uppgifter framgår, att landgillen eller smörräntor utgå till både kyrka och pastor i 18 af dessa församlingar, till endast kyrkan i 73 och till endast pastor i 3 församlingar, under det att afgälder af ifrågavarande slag icke förekomma inom 36 församlingar. Uppgifter från orten saknas för Kristianstads, Östra Vemmerlöfs, Rörums, Ströfvelstorps, Finja, Hörja, Röke, Nosaby, Stenestads, Hörröds, Maglehems, Tranås, Onslunda, Borrby, Norra Sandby, Häglinge och Fågeltofta eller 17 församlingar.

Till kyrkoherder utgå landgillen i smör, spannmål eller penningar, enligt gällande löneregleringsresolutioner, i 15 pastorat.

Enligt de inkomna uppgifterna skulle landgillen tillkomma kyrkoherdarna i ytterligare 7 pastorat.

Kyrkolandgillenas storlek växlar betydligt, från några öre, ända till 63 kbfot (16,5 hl.) korn — till Gladsax kyrka af hemmanet Gladsax n:r 6 — utgörande i penningar efter 1905 års markegångspris 132 kronor. Största antalet landgillen eller 24 uppbäres af Oppmanna kyrka. I allmänhet uppgå kyrkornas inkomster af landgillen till jämförelsevis mindre belopp. En del kyrkor uppbära emellertid tämligen afsevärda belopp i landgillen. Sålunda uppbär t. ex. Fjälkinge kyrka 20,3995 hl. korn och 41 öre i penningar, Hammenhögs kyrka 27,481 hl., Glemminge kyrka 28,43 hl. och Valleberga kyrka 48,2266 hl. korn, utgörande i penningar efter 1905 års markegångspris för Fjälkinge 163 kr. 61 öre, för Hammenhögs 219 kr. 85 öre, för Glemminge 227 kr. 44 öre och för Valleberga kyrka 385 kr. 81 öre. Önnestads kyrka, som på 1700-talet och till år 1815 uppbär lösen för 53 *L* smör af 8 hemman i Lunnoms by efter

markegång med omkring 325 riksd. banko årligen, har emellertid efter år 1815 uppburit dessa smörräntor endast efter kronvärdet med 87 $\frac{1}{2}$ öre L $\mathcal{L}$ eller 46 kr. 37 öre, hvaraf dock går till församlingens pastor 4 L $\mathcal{L}$ med 3 kr. 50 öre.

Äfven landgillena till prästerskapet äro af växlande storlek, på vissa ställen jämförelsevis betydande, t. ex. till pastor i Visseltofta 100 $\mathcal{L}$ (42,508 kg.) smör, däraf 80 $\mathcal{L}$ från en och 20 $\mathcal{L}$ från en annan fastighet; till pastor i Osby 114 $\mathcal{L}$ (48,459 kg.) smör, fördeladt på 5 fastigheter, däraf 80 $\mathcal{L}$ på 1 fastighet; till pastor i Västra Karup 75 kubikföt 6 kannor (19,79 hl.) spannmål, hälften råg och hälften korn, från en fastighet; till pastor i Tryde 6 tunnor 18 kpr (8,38 hl.) korn från en och 10 skäppor (2,67 hl.) korn från en annan fastighet o. s. v., utgörande efter 1905 års markegångspris: för pastor i Visseltofta 82 kr. 46 öre, för pastor i Osby 94 kr. 1 öre och för pastor i Tryde 88 kr. 40 öre samt för pastor i Västra Karup, som uppbär lösen efter medelmarkegångspris, 169 kr. 60 öre. — Antalet fastigheter inom länet, som hafva att erlægga landgille till prästerskapet utgör 42.

En del landgillen till några kyrkor inom länet utgå numera ej, i allmänhet på den grund att de jordar, för hvilka de skulle utgöras, äro okända, såsom förhållandet är t. ex. med 9 landgillen om tillhoppa 1 kr. 44 öre, tillhöriga Norra Mellby kyrka; landgille af en jord till Norra Åkarps kyrka; 7 landgillen om tillhoppa 73 öre till Tryde kyrka och 3 landgillen likaledes på små belopp till Spjutstorps kyrka m. fl.

I allmänhet hafva församlingarna icke haft något att erinra mot landgilletts upphörande, ehuru flertalet därvid fordra på ett eller annat sätt bestånd ersättning till kyrkorna.

11 församlingar tillstyrka dock utan vidare afgäldernas upphörande, såsom skäl hvarför anförts, att de utgående afgälderna äro obetydliga (Träne m. fl.); att jordarnas läge är okänt, så att inga afgälder utgå (Spjutstorp); att landgillet borde för vinnande af likformighet i beskattningen i likhet med kyrkotionden afskrifvas (Visseltofta, Verum, Hjärnarp) etc.

50 församlingar förorda afgäldernas inlösande »med belopp motsvarande landgillet kapitaliseradt»; »mot fullt vederlag och godtgörelse»; »mot villkor att kyrkan hålles skadeslös»; »enligt Riksdagens skrifvelse» eller med andra likabetydande uttryck. Utförligare motiveringar hafva härvid uttalats af, bland andra, Västra Karups och Torekovs församlingar.

Där kyrkan äger de jordar, från hvilka landgillena utgå, betraktas landgillena oftast som arrendeafgifter och på den grund anse församlingarna det vara obilligt att afskrifva dem utan motsvarande ersättning. Vidare har af flera församlingar framhållits, att kyrkornas inkomster afsevärdt

minskats genom kyrkotiondens och helgonskyldens afskaffande och därför ej borde ytterligare nedsättas.

Af öfriga församlingar, som tillstyrkt inlösen, föreslå 10 att afgälden kapitaliseras efter 3 procent enligt nådiga kungörelsen den 22 oktober 1886, en (Östra Tommarp) kapitalisering efter för köparen billigare villkor än i nämnda kungörelse föreskrifvits och 3 (Borrby, Gladsax och Oppmanna) kapitalisering efter 5 procent. Genom kapitalisering efter 5 procent tillstyrker äfven Glemminge församling inlösen af kyrkolandgille, som utgår af jord, till hvilken kyrkan ej har äganderätt. Tosjö och Össjö församlingar tillstyrka ock rätt för de landgillepliktige att inlösa landgillena men hemställa, att lösesummorna måtte sättas så lågt som möjligt, emedan afgälderna inom dessa församlingar företrädesvis hvilade på de mindre jordbrukarna.

Därest ej full ersättning lämnas kyrkan, sätter sig Hufvaröds församling bestämdt emot landgilletts upphörande, ty eljest skulle ett »orättvist ingrepp» göras i kyrkans jordäganderätt.

Afgäldernas upphörande bestrides af 5 församlingar af skäl att afgälderna utgöra arrende för kyrkans jord (Näflinge m. fl.), eller att ingen orsak till landgilletts afstående förefinnes (Åhus m. fl.). Dessa församlingar yttra sig ej om ersättningsfrågan.

Vidare hafva 5 församlingar ställt sig tämligen likgiltiga för saken, antingen därför att de äro patronella (Ullstorp och Tosterup), eller att det är osäkert, huruvida rätt till landgille finnes (Fagerhult), eller utan angifvande af skäl (Höja och Starby).

Nästan alla kyrkoherdar, som uppbära landgillen och yttrat sig i frågan, hafva förmått sig icke hafva något att erinra mot afgäldernas upphörande, under villkor att fullt vederlag beredes dem. Kyrkoherdarna i Kverrestad och Östra Herrestad föreslå därvid afgäldernas kapitalisering efter 3 procent, hvilket den förre anser skola lända afgäldsgifvarna till fördel. Några kyrkoherdar (i Vankifva, Vinslöf m. fl.) äro så mycket hellre för ett friköpande, som afgäldsgifvarna antingen ej alls eller ock med svårighet kunnat förmås att fullgöra sina skyldigheter. Kyrkoherden i Kvinge och Gryt föreslår, att inflytande lösesumma ställes under kyrkorådets förvaltning med rätt för kyrkoherden att uppbära räntan därå. Kyrkoherden i Osby hemställer, att afgäldsgifvarna antingen få friköpa sig eller ock befrias från erläggande af afgälderna, hvilka i senare fallet skulle utgöras af församlingen i dess helhet. Kyrkoherden i Tryde bestrider, att landgillena tagas bort från hans lön under nu löpande löneregleringsperiod, så ock kyrkoherden i Stiby, hvilken likväl, ehuru motvilligt, är med om afskaffandet mot fullt vederlag.

Patronus till Trolle-Ljungby och Gualöfs kyrkor har förklarat sig icke hafva något att erinra mot landgilletts upphörande under förutsättning att full ersättning bereddades honom.

Malmöhus län.

Yttranden hafva inkommit allenast från 6 församlingar (Stora Herrestads, Borrie, Högs, Käffinge, Stafvie och Vanstads), från 1 kyrkoherde (i Hyby) samt från ägare af 4 till nämnda kyrkoherde landgillepliktiga fastigheter, hvarförutom en del kyrkoherdar för sina pastorat lämnat uppgifter angående förefintligheten af landgillen.

Landgillen utgå af ett stort antal fastigheter till kyrkor, i allmänhet dock till mindre belopp. Endast en kyrkoherde — i Hyby pastorat — uppbär landgille, nämligen tillhopa 325 $\mathcal{L}$ smör, fördelade på tre hemman i Malmöhus och 2 hemman i Kristianstads län, samt lösen för en höstvagn af hemmanet Satsarp såsom förut omförmälts. Smörränta utgår i öfrigt till Västra Karleby kyrka, som enligt uppgift af församlingens pastor uppbär lösen efter kronovärde för 4 $\mathcal{L}$ smör af hemmanet Uggleboda i Kågeröds socken.

Stora Herrestads, Borrie, Högs, Käffinge och Vanstads församlingar hafva tillstyrkt, att landgillen af kyrkornas till läget okända jordar måtte få upphöra i enlighet med nådiga kungörelsen den 22 oktober 1886, därvid Stora Herrestads och Borrie församlingar ansett något yttrande icke behöfva afgifvas beträffande landgillen af jordar, som vore till läge och areal kända, samt Vanstads församling gjort förbehåll om fortsatt utgörande af ett dess kyrka genom donation tillfallet afgäldsbelopp af Ledåsa kvarn.

Stafvie församling yrkar däremot, att kyrkorna måtte få behålla sina ännu återstående inkomster af jordar oförändrade, vare sig dessa inkomster utgöras af landgillen och smörräntor eller äro af annan natur.

Kyrkoherden i Hyby har, med framhållande att de honom tillkommande landgillen vore att anse såsom donationer, hvilka i alla tider skulle utgå till innehafvaren af pastoratet, vidare anfört att, därest någon förändring företoges i fråga om landgillenas utgörande, däremot icke vore något att erinra, för så vidt saken ordnades så, att pastoratsinnehafvaren icke ginge förlustig något, som måste anses vara hans lagliga rätt.

Af de landgillepliktige, som yttrat sig, hafva ägarne af hemmanen Byelycke n:r 1, Svensköp n:r 4 och Östensköp n:r 1, af hvilka fastigheter såsom förut nämnts landgille utgöres till pastor i Hyby, under förmenande att berörda å deras hemman hvilande onus egentligen vore grundskatt, påyrkat landgilletts afskrifvande, hvarjämte ägarne af hemmanet Satsarp

uttalat den förhoppning att den orättvisa, som enligt deras förmenande vederfores dem, då de, förutom den jordägare i allmänhet åliggande skattskyldighet, hade att såsom ett extra onus utgifva landgille till nyssnämnde pastor, måtte varda undanröjd.

Hallands län.

Från prästerskap, kyrkostämmor eller kyrkoråd i 49 af de till länet hörande 91 församlingar äfvensom från åtskilliga ägare eller innehafvare af afgäldspliktiga fastigheter hafva yttranden inkommit. I allmänhet hafva närmare uppgifter därvid ej lämnats å de fastigheter, från hvilka afgälder utgå, men af den från Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande inkomna, å landskontoret upprättade förteckning inhämtas, att landgillen eller smörräntor utgå:

a) af tillhopa 124 s. k. halländska kyrkohemman, hvilka blifvit till skatte försålda enligt nådiga kungörelsen den 11 september 1863 — från alla till kyrkor och från 5 af dem därjämte till kyrkoherdar (i Harplinge, Getinge och Varbergs församlingar);

b) af tillhopa 77 andra hemman och lägenheter af skatte eller frälse natur, nämligen af 67 till endast kyrka, af 3 till endast pastor, af 5 dels till kyrka och dels till pastor, af 1 hemman (Lyngåkra n:r 1 i Harplinge socken) dels till prästerskapets löneregleringsfond och dels till kyrka samt af 1 hemman (Bua n:r 14 i Värö socken) dels till kyrka, dels till pastor och dels till klockare; samt

c) af tillhopa 108 hemman och lägenheter af krono natur, nämligen från 105 till endast kyrka, däraf en lägenhet utgörande landgille till 2 kyrkor, från 2 hemman till endast pastor samt från 1 hemman dels till kyrka och dels till pastor.

Från samtliga till *gruppen a)* hörande hemman med undantag af 2 utgår smörränta, från 2 utgår landgille dels i penningar och dels i smör och från 2 endast i penningar, hvarförutom alla hemman i denna grupp hafva sig åsatt en i spannmål bestämd ränta i följd af skatteköp, vanligen kallad skatteköpsränta, utgående till landgilletagarna.

Afgälderna af hemmanen i *gruppen a)* utgöra tillhopa 4 kr. 87 öre i penningar, 7,323 $\mathcal{L}$ (3,112,8315 kg.) smör med ett till penningar omsatt värde af 5,354 kr. 7 öre samt 8,810 kbfot 2 knr (2306,3 hl.) spannmål, hälften råg och hälften korn, med ett till penningar omsatt värde af 19,061 kr. 57 öre eller alltså ett sammanlagdt afgäldsbelopp af 24,420 kr. 51 öre.

Smörräntan utgör inom *gruppen* lägst 10 $\mathcal{L}$. (4,5 kg.), af 2 hemman, och högst 160 $\mathcal{L}$ (68,012 kg.), af 1 hemman, motsvarande i penningar lägst 7 kr. 74 öre och högst 116 kr. 98 öre. I öfrigt utgår smörräntan

af dessa hemman med 13 $\mathcal{U}$ af 1, 20 $\mathcal{U}$ af 12, 30 $\mathcal{U}$ af 5, 40 $\mathcal{U}$ af 37, 50 $\mathcal{U}$ af 4, 55 $\mathcal{U}$ af 1, 60 $\mathcal{U}$ af 12, 65 $\mathcal{U}$ af 1, 70 $\mathcal{U}$ af 6, 80 $\mathcal{U}$ af 21, 90 $\mathcal{U}$ af 2, 100 $\mathcal{U}$ af 6, 120 $\mathcal{U}$ af 10 och 140 $\mathcal{U}$ af 1 hemman.

Spannmåls- eller skatteköpsröntan utgår lägst med 5 kbfot 1 kanna (1,326 hl.) eller 10 kr. 96 öre och högst med 257 kbfot 8 knr (67,4663 hl.) eller 557 kr. 60 öre. För 26 hemman öfverstiger spannmålsröntan 100 kbfot (26,2 hl.) eller 216 kr. 54 öre och för 17 hemman understiger den 25 kbfot (6,55 hl.) eller 54 kr. 13 öre.

Lägsta penningafgälden inom gruppen a) är 12 öre, högsta 2 kr.

För fastigheterna tillhörande *gruppen b)* äro afgälderna bestämda i penningar för 7 och i smör för öfriga 70.

Afgälderna utgöra inom denna grupp tillhopa 9 kr. 86 öre i penningar och 3,139 $\mathcal{U}$ (1,334,3136 kg.) smör med ett till penningar omsatt värde af 2,295 kr. 2 öre eller alltså ett sammanlagdt afgäldsbelopp af 2,304 kr. 88 öre.

Lägsta smörröntan är här 10 $\mathcal{U}$ (4,5 kg.) eller 7 kr. 74 öre, af 12 hemman och 2 lägenheter, den högsta 140 $\mathcal{U}$ (59,511 kg.) eller 102 kr. 66 öre, af 1 hemman. Smörröntan utgör i öfrigt inom gruppen 15 $\mathcal{U}$ af 1 och 19 $\mathcal{U}$ af 1 hemman, 20 $\mathcal{U}$ af 11 hemman och 1 lägenhet samt 40 $\mathcal{U}$ af 15, 45 $\mathcal{U}$ af 1, 50 $\mathcal{U}$ af 1, 60 $\mathcal{U}$ af 6, 70 $\mathcal{U}$ af 4, 80 $\mathcal{U}$ af 10, 90 $\mathcal{U}$ af 1 och 120 $\mathcal{U}$ af 3 hemman.

Lägsta penningafgälden är inom denna grupp 9 öre, högsta 8 kr.

Af fastigheterna tillhörande *gruppen c)* hafva 80 afgälderna bestämda i penningar, 27 i smör och 2 dels i penningar dels i smör, hvarjämte torde böra anmärkas att en smörrönta — 80 $\mathcal{U}$ af Klockargården n:r 1 i Onsala socken — kan alternativt utgöras med bröd och vin.

Afgälderna inom gruppen c) utgöra tillhopa 45 kr. 70 öre i penningar och 1,013 $\frac{2}{3}$ $\mathcal{U}$ (430,8868 kg.) smör med ett till penningar omsatt värde af 741 kr. 12 öre eller alltså sammanlagdt ett afgäldsbelopp af 786 kr. 82 öre.

Lägsta smörröntan inom gruppen är 1 $\mathcal{U}$ (0,425 kg.) eller 73 öre, af 1 lägenhet, den högsta 160 $\mathcal{U}$ (68,012 kg.) eller 116 kr. 98 öre, af 1 hemman. I öfrigt utgör smörröntan 5 $\mathcal{U}$ af 1, 6 $\frac{2}{3}$ $\mathcal{U}$ af 1, 7 $\mathcal{U}$ af 3, och 10 $\mathcal{U}$ af 4 lägenheter, 20 $\mathcal{U}$ af 3 hemman och 1 lägenhet, 40 $\mathcal{U}$ af 4 hemman och 2 lägenheter samt 50 $\mathcal{U}$ af 1, 60 $\mathcal{U}$ af 5 och 80 $\mathcal{U}$ af 1 hemman.

Lägsta penningafgälden är här 1 öre, högsta 8 kr. 75 öre. För 32 jordar understiger penningafgälden 10 öre och för endast 9 uppgår den till 1 kr. eller däröfver.

De kyrkor inom Hallands län, som uppbära största afgälderna, äro:
 Värö — 640 $\mathcal{E}$ (272,049 kg.) smör och 495 kbfot (129,6 hl.) spannmål;

Harplinge — 353 $\mathcal{E}$ (150,052 kg.) smör och 691,8 kbfot (181 hl.) spannmål, samt

Fjärås — 720 $\mathcal{E}$ (306,055 kg.) smör och 591,4 kbfot (154,78 hl.) spannmål,

hvilka afgälder omsatta i penningar utgöra:

för Värö kyrka 1,539 kronor 6 öre,

» Harplinge kyrka 1,753 kronor 75 öre (jänte 77 öre i penning-
 afgäld) samt

för Fjärås kyrka 1,805 kronor 47 öre.

Enligt lönereglernas resolutioner och inkomna uppgifter utgå smör-
 räntor till kyrkoherdarna i följande 11 pastorat, nämligen: Fjärås (10 $\mathcal{E}$),
 Varbergs (160 $\mathcal{E}$), Ljungby (60 $\mathcal{E}$), Söndrums (30 $\mathcal{E}$), Getinge (20 $\mathcal{E}$),
 Harplinge (110 $\mathcal{E}$), Slättåkra (39,5 $\mathcal{E}$), Torups (60 $\mathcal{E}$), Laholms (40 $\mathcal{E}$),
 Enslöfs (20 $\mathcal{E}$) och Snöstorps (160 $\mathcal{E}$), hvilka räntor utgöras af tillhopa
 18 fastigheter, däraf 5 skattesålda kyrkohemman.

Omsättningen till penningar af smör och spannmål från fastigheterna
 i Hallands län är verkställd efter 1905 års markegångstaxa, smöret efter
 årliga och spannmålen efter medelmarkegångspriset.

I allmänhet bestrida de halländska församlingarna att de från skatte-
 köpta kyrkohemman utgående afgälderna upphöra, åtminstone ej utan fullt
 vederlag antingen af staten eller af afgäldsgifvarne. Ett eftergifvande af
 afgälderna vore obilligt och orättvist, ty därigenom skulle kyrkorna, som
 före skatteköpen ägt hemmanen, beröfvas afsevärda inkomster och afgälds-
 gifvarne, som just med hänsyn till afgälderna förvärfvat hemmanen utan
 särskild köpeskilling, obehörigen gynnas på kyrkornas bekostnad. Veinge
 och Tjärby församlingar framhålla, att Riksdagens skrifvelse icke torde
 afse dessa hemman. Kyrkorådet i Fjärås, som är med om afgäldernas upp-
 hörande mot fullt vederlag, bestrider att grundskatternas afskrifning kon-
 sekvent skulle fordra dessa afgälders afskrifning. Staten hade nämligen
 på annat sätt fått vederlag för grundskatterna, hvilket ej blefve förhållan-
 det med kyrkorna, om afgälderna eftergifves.

Omkring 30 församlingar och kyrkoråd medgifva afgäldernas upp-
 hörande mot fullt vederlag. Af dessa yrka 8 församlingar vederlag af
 statsmedel, de öfriga hemställa om rätt för afgäldsgifvarne att friköpa sig
 från afgäldsplikten, därvid flera framhålla landgilletts likhet med den bohus-
 ländska landskylden, som får lösas enligt nådiga förordningen den 14 okto-
 ber 1898. Getinge församling förordar friköp på för afgäldsgifvarne billiga

villkor. Kyrkoherden i Slöinge och Eftra församlingars pastorat tillstyrker friköp genom kapitalisering efter 5 procent och kyrkorådet i Hanhals församling genom kapitalisering efter vid friköpet gällande bankränta i orten.

Hasslöfs församling föreslår, att afgälderna upphöra att utgå från de afgäldspliktiga hemmanen och i stället utgöras af kommunen efter fyrk.

Voxtorps, Rolfstorps och Askome församlingar hafva intet att erinra mot afgäldernas afskrifning, sistnämnda församling dock med förbehåll att afskrifningen sker så småningom under en följd af år.

Knäreds, Veddinge och Sällstorps församlingar hafva förklarat sig icke vilja yttra sig i frågan.

Afgäldernas upphörande bestrides af 7 församlingar och 8 kyrkoherdar; kyrkorådet i Förlanda församling motsätter sig uttryckligen friköp.

Flertalet kyrkoherdar, till hvilka landgillen utgöras, erinra att dem enligt gällande lönerogleringsresolutioner tillförsäkrade inkomster icke få minskas.

Det öfvervägande antalet afgäldsgifvare, som yttrat sig, påyrkar afgäldernas afskrifning och vederlag till kyrkorna af statsmedel; några yrka afskrifning utan vidare.

En del ägare af till skatte försålda kyrkohemman i Breareds socken yrka afskrifning af den å deras hemman hvilande smörränta samt anhålla, att möjlighet måtte beredas dem att på ett eller annat sätt befria hemmanen från den vid skatteköpen pålagda spannmålsräntan, om ej på annat sätt genom friköp på en gång.

Afgäldsgifvare från Hanhals och Rolfstorps socknar yrka afskrifning af smörräntan, de sistnämnda mot ersättning till kyrkan af kommunen.

Åtskilliga ägare af afgäldspliktiga hemman i Värö socken anhålla att, därest de af deras hemman utgående smör- och skatteköpsräntor kunde till sin natur anses likställda med grundskatt, desamma måtte afskrifvas, men att dessa afgälder i annat fall måtte efter viss räntefot kapitaliseras och hemmansägarna tillåtas inbetala kapitalet antingen efter eget val, på en gång eller ock genom årliga afbetalningar under tio år efter fastställd amorteringsplan.

Slutligen hafva 14 afgäldsgifvare från Fjärås socken under förklarande, att de icke ansåge sig kunna ifrågasätta att smörränta, som förlänats kyrkor af viss jord, skulle i likhet med viss anordnad grundskatt indragas till statsverket mot ersättning af statsmedel eller att staten eljest för afgäldens afskaffande skulle ikläda sig ekonomiska uppoffringar, tillika hemställt att, för så vidt landgillet och smörräntan såsom afgäld vore att förlikna med den från hemman och lägenheter i Göteborgs och Bohus län utgående landskylden, hvilkens upphörande efter aflåten nådig proposition af Riks-

dagen bifallits, de afgäldspliktige måtte beredas möjlighet att friköpa sig från ifrågavarande afgälds utgörande.

Af myndigheternas i ärendet afgifna underdåniga yttranden inhämtas följande.

Domkapitlet i Lund har anfört, att enär ifrågavarande landgillen och smörräntor icke åläge jord i allmänhet utan endast vissa ganska få hemman, så syntes fråga icke kunna uppstå om deras afskrifning i likhet med hvad beträffande grundskatter skett, men däremot syntes lämpligast att tillfälle bereddades vederbörande innehafvare af de hemman, hvilka utskylder af ifrågavarande slag påhvilade, att genom erläggande på en gång af utskyldens kapitalvärde för framtiden befrias från utgörandet af dessa onera, hvadan domkapitlet ej kunde annat än tillstyrka den af Riksdagen ifrågakämda utredningen.

Domkapitlet i Göteborg har, hvad Halland angår, i underdånighet tillstyrkt att med landgillet eller smörräntan, där den funnes lagligt grundad, finge förfaras på samma sätt som skett med landskylden i Göteborgs och Bohus län enligt nådiga förordningen den 14 oktober 1898.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Blekinge län erinrar till en början, att enligt de från kyrkoförvaltningarna och pastorsämbetena inkomna yttrandena ej utginge några s. k. smörräntor till kyrkor eller prästerskap inom länet, samt att den med ledning af kyrkoförvaltningarnas uppgifter och 1871 års jordebok å landskontoret uppgjorda förteckning öfver landgillen, hvilka skulle tillkomma vissa kyrkor inom länet, gäfvé vid handen, att ifrågavarande landgillen kunde hänföras till tre olika grupper, af hvilka *den första gruppen* utgjordes af sådana landgillen, som utginge för vissa till läge och areal kända kyrkojordar, hvilka enligt gällande föreskrifter för all framtid brukades under vissa hemman emot fastställd eller öfverenskommen årlig afgäld, *den andra gruppen* utgjordes af landgillen för kyrkojordar, hvilka, till läget okända, likaledes brukades under vissa hemman emot afgäld till kyrkan, och *den tredje gruppen* utgjordes af landgillen, hvilka, utan att, så vidt nu vore känt, vara förenade med någon äganderätt till jord, från vissa hemman utginge till kyrkorna. Beträffande själfva saken anför Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande vidare, att i afseende å den andra gruppen af landgillen vore redan genom nådiga kungörelsen den 22 oktober 1886 meddelade föreskrifter, afsedda att främja afgäldens upphörande; och ehuru i Riksdagens skrifvelse den första gruppen af landgillen ej uttryckligen omnämndes, ansåge Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande likväl, att tillfälle borde beredas vederbörande hemmansägare att, efter öfverenskommelse med kyrkoförvaltningarna, för framtiden

vinna befrielse från utgörande äfven af dylika landgillen; hvadan bestämmelserna i åberopade nådiga kungörelsen den 22 oktober 1886 syntes Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande böra gifvas den utsträckning, att försäljning måtte kunna i den där stadgade ordning äga rum äfven af kyrkolägenheter, hvilka, till läge och areal kända, brukades under vissa hemman emot årligt, en gång för alla bestämdt landgille till kyrkan. Då den tredje gruppen af landgillen, hvilkas utgörande icke vore grundadt på någon äganderätt till jord, företedde afsevärd likhet med den från hemman och lägenheter i Göteborgs och Bohus län utgående, s. k. landskylden, ansåge Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande att vederbörande borde beredas tillfälle friköpa sig från skyldigheten att erlægga dylika landgillen på hufvudsakligen enahanda villkor, som funnes stadgade i nådiga förordningen den 14 oktober 1898 angående landskyldens upphörande.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kristianstads län meddelar uti sitt den 14 maj 1900 dagtecknade underdåniga utlåtande, att, hvad anginge det slag af landgille, som utginge för inom visst hemmans ägoområde befintlig jordlägenhet, hvars läge numera icke vore känt, den genom nådiga kungörelsen den 22 oktober 1886 vederbörande afgäldsgifvare lämnade möjlighet att genom inköp af den jord, för hvilken landgille utgjordes, befria sin egendom från dess framtida erläggande icke inom Kristianstads län dittills blifvit i något fall anlitat. Under erinran att ännu ingen utväg anvisats för aflösning af det andra slag af landgille, som enligt Riksdagens skrifvelse vore en afgäld, som ursprungligen vid särskilda tillfällen för länats kyrkor att utgå af viss jord, vid hvilken skyldigheten att utgöra afgälden fortfarande vore bunden, anför Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande vidare, att då ifrågavarande afgifter, såsom i Riksdagens skrifvelse äfven antydts, ej längre uppbures af det allmänna rättsmedvetandet och ofta gifve anledning till tvister och rättegångar, ansåge sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande oförhindrad underdånigst tillstyrka att tillfälle bereddes landgilllegifvarne att friköpa sig från skyldigheten att utgifva landgillet mot erläggande af ett belopp, som motsvarade detta kapitaliseradt, och syntes för sådant ändamål de föreskrifter, som innehölles i nådiga förordningen angående upphörande af den i Göteborgs och Bohus län utgående landskyld den 14 oktober 1898 vara tillämpliga äfven för aflösning af de landgillen, som afsåges i Riksdagens skrifvelse.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län anför, att större delen af de från viss jord i nämnda län utgående landgillen torde utgå till kyrkor i länet såsom afgäld för någon till läge och storlek okänd kyrkojord, som brukades under en annan fastighet, och torde nådiga kungörelsen den 22 oktober 1886 innefatta tillfyllestgörande bestämmelser för sättet

att vinna befrielse från dessa landgillen, ehuru endast ett fåtal landgillegifvare begagnat sig af sin rätt att tillhandla sig kyrkojorden och såmedelst befria sig från landgillet utgörande. I de fall, där landgillet icke hade nyss angifna grund för sin tillkomst, torde detsamma härflyta från donation af enskild person till kyrka eller prästerskap. Jämväl i dessa fall borde, enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes mening, möjlighet beredas landgillegifvaren att, om han sådant åstundade, vinna befrielse från dylika onera, för hvilka hans jord häftade, hvilket lämpligen torde kunna äga rum genom erläggande på en gång af en det årliga landgillet motsvarande löseskilling.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Hallands län erinrar, att beträffande åtgärder till befrämjande af landgillet och smörräntans upphörande vore i afseende å inom visst hemmans ägoområde befintlig jordlägenhet, hvars läge i öfrigt numera icke vore känt, redan genom nådiga kungörelsen den 22 oktober 1886 tillfälle beredt vederbörande att genom inköp af den jord, för hvilken landgillet eller smörräntan erlades, för framtiden vinna befrielse från dess utgörande. Om ock de däri meddelade bestämmelser icke kommit till allmänna tillämpning åtminstone i Hallands län, hvarest allenast en sådan jordlägenhet blifvit i enlighet därmed försäld, vore dock därigenom för närvarande möjlighet beredd för vederbörande att, där detta onus kändes tryckande, därifrån varda på angifvet sätt befriad. Däremot hade hittills icke anvisats utväg för upphörande af öfriga landgillen och smörräntor. Då nu dessa, såsom ju ock Riksdagen erinrat, icke kunde vara att hänföra till det slags onera, som inbegrepes under benämningen grundskatter, de där med hänsyn till deras uppkomst och beskaffenhet ansetts böra afskrivas, ville det synas Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, i likhet med hvad ett flertal församlingar och prästerskap samt domkapitlet i Göteborg i sina förklaringar anfört, som om jämväl i afseende å sistnämnda landgillen och smörräntor tillfälle borde beredas vederbörande att friköpa sig från skyldigheten att utgöra dem mot erläggande af ett belopp, som motsvarade landgillet eller smörräntan kapitaliserad; och syntes för sådant ändamål de föreskrifter kunna i hufvudsak tillämpas, som innehölles i nådiga förordningen den 14 oktober 1898 angående upphörande af den i Göteborgs och Bohus län utgående landskylden. Såsom i den å landskontoret upprättade specifika förteckningen blifvit — ehuru Riksdagens skrifvelse icke därtill gifve omedelbar anledning — vid de under litt. a upptagna till skatte försälda s. k. halländska kyrkohemmanen anmärkt, åläge berörda hemman, förutom landgillet eller smörräntan, jämväl en, i förteckningen till kvantiteten angifven spannmålsränta eller »ränta i följd af skatteköp». Då nu denna ränta med afseende å sin storlek väl finge anta-

gas vara ett mera tryckande onus än landgillet eller smörräntan, hemställde Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande tillika, huruvida icke lämpligt vore att redan nu i sammanhang med landgillet eller smörräntans upphörande föreskrifter meddelades, hvarigenom tillfälle bereddes vederbörande att på enahanda villkor friköpa sig från spannmålsräntan. Slutligen ansåge Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande det kunna ifrågasättas, huruvida icke samtidigt åtgärder borde vidtagas för upphörande äfven af de landgillen och smörräntor af kronoegendom, hvilka upptagits under litt. c i förteckningen. Då emellertid några af dessa egendomar antingen vore för statsverkets eller prästerskapets lönerogleringsfonds räkning utarrenderade eller eljest upplåtna såsom ecklesiastika boställen och sålunda disponerades för statens ändamål, torde väl de däraf utgående landgillen och smörräntor icke böra upphöra med mindre vederbörande erhöle en på förut angifvet sätt beräknad ersättning därför af statsverket eller därtill hörande fond. Andra af dessa egendomar torde måhända, enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes förmenande, vara af beskaffenhet att i vederbörlig ordning kunna försäljas till enskilde, hvarefter vederbörande skulle kunna friköpa sig från däraf utgående landgille eller smörränta.

För egen del har kammarkollegium anfört:

Kammar-
kollegii hem-
ställan.

Frånser män landgillen af kyrkans och prästerskapets egendomar, som bortstadts enligt äldre villkor men vid städjetidens utgång skola i författningens ordning utarrenderas, kunna — på sätt af den i ärendet förebragta utredning torde framgå och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Blekinge län uti sitt utlåtande äfven antydt — de inom ifrågavarande provinser utgående landgillen hänföras till endera af följande tre hufvudgrupper, nämligen:

1:o) *landgillen, som utgå för sådana kyrkor tillhöriga till läge och areal kända jordar, hvilka enligt gällande författningar skola brukas under visst hemman;*

2:o) *landgillen, som utgå för sådana kyrkor tillhöriga inom vissa hemmans ägoområde befintliga jordar, hvilkas läge i öfrigt numera icke är känt; samt*

3:o) *landgillen, som utgå af hemman eller lägenhet utan att, så vidt numera är känt, rätten till deras uppbärande motsvaras af äganderätt till jord.*

Beträffande *den första gruppen* af landgillen är här uppenbarligen ej fråga om sådana, hvilka ej blifvit efter skattläggning fastställda utan i afseende å hvilka föreskrifterna i nådiga brefvet den 8 februari och kollegii

kungörelse den 1 mars 1867, angående förändrad ordning för bestämmandet af landgille och städja för vissa kyrkolägenheter inom Lunds och Göteborgs stift, äro tillämpliga. Landgillen af detta slag torde nämligen, såsom ej för all framtid till beloppet oföränderliga, egentligen vara att anse såsom arrendeafgifter. Upphörandet af dessa landgillen bör därför, enligt kollegii mening, få bero på öfverenskommelse i hvarje särskildt fall, vare sig genom jordarnas återförvärfvande under kyrkornas fria disposition eller genom deras försäljning, efter vederbörligt tillstånd, till vederbörande hemmansägare.

I afseende å öfriga till första gruppen hänförliga landgillen eller sådana, som blifvit efter skattläggning i behörig ordning fastställda, har, såsom ofvan omförmäts, Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Blekinge län ansett att tillfälle borde beredas vederbörande hemmansägare att efter öfverenskommelse med kyrkoförvaltningarna för framtiden vinna befrielse från utgörande af dylika landgillen och förty ifrågasatt, att bestämmelserna i nämnda kungörelsen den 22 oktober 1886 skulle gifvas den utsträckning att försäljning måtte kunna i den där stadgade ordning äga rum äfven af kyrkolägenheter, hvilka, till läge och areal kända, brukades under vissa hemman emot årligt *en gång för alla bestämdt* landgille till kyrkan.

Detta förslag innebär alltså att med afseende på sättet för aflösning likställa berörda landgillen med *de till andra gruppen hörande* eller sådana, som utgå för inom vissa hemmans ägoområde befintliga kyrkojordar, hilkas läge i öfrigt numera icke är känt, och i afseende å hvilka landgillen tillfälle till deras upphörande beredts genom att mellan församlingen och ägaren af det hemman, inom hvars område lägenheten finnes, aftal kan uppgöras om lägenhetens försäljning mot en köpeskilling, motsvarande den årliga afgälden kapitaliserad efter tre procent i enlighet med bestämmelserna i återopande nämnda kungörelsen den 22 oktober 1886.

Grunden för det genom samma författning lämnade medgifvande till landgilletts upphörande genom försäljning af den lägenhet, för hvilken det samma utgöres, var, såsom i den föregående redogörelsen antydts, den, att kyrkan, då lägenheten var till läge och areal okänd, icke kunde bereda sig ökad inkomst af densamma genom landgilletts förhöjande utan såsom enda förmån af sin äganderätt till lägenheten åtnjöte det oföränderliga landgillet jämte städja med tre års sådant landgille vid åboombyten.

Då nu ifrågavarande landgillen af första gruppen utgå för kyrkojordar, till hvilka kyrkorna, ehuru jordarna äro kända, icke äga dispositionsrätt, så länge vederbörande hemmansinnehafvare utgöra det bestämda landgillet jämte städja vid åboombyten, och med hänsyn till afgifternas obetydlig-

het jordarnas återfallande till vederbörande kyrkor i följd af uraktlåtet fullgörande af sagda skyldigheter, icke heller gärna är tänkbart, skulle följaktligen kyrkorna, därest landgillet ej finge höjas, icke heller af äganderätten till dessa jordar kunna draga annan förmån än uppberandet af berörda landgille jämte städja; och måste gifvetvis i sådant fall samma landgillen ur synpunkten af kyrkornas intresse få anses likställda med landgillena af andra gruppen.

Med afseende på frågan huruvida berörda till första gruppen hörande landgillen kunna undergå förhöjning har redan i den lämnade redogörelsen omförmäls, hurusom enligt hittills följd tolkning af kungörelsen den 1 mars 1867 någon höjning af landgillen, som blifvit efter i laga ordning skedd skattläggning af kollegium fastställda, icke ansetts kunna mot vederbörande jordinnehafvares bestridande äga rum.

Vid sådant förhållande anser kollegium sig kunna i hufvudsak tillstyrka bifall till förevarande af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Blekinge län gjorda hemställan, men då nådiga kungörelsen den 22 oktober 1886 visat sig föga verksam, i det att, såsom äfven framgår af länsstyrelsernas underdåniga yttranden, hittills allenast ett fåtal försäljningar af dylika kyrkolägenheter kommit till stånd, torde i sammanhang med den föreslagna utsträckningen af kungörelsens tillämplighet däri meddelade bestämmelser angående sättet och villkoren för försäljning böra göras mera effektiva för befrämjande af syftet med samma kungörelse.

I sådant afseende synes — helst kyrkornas äganderätt till ifrågavarande lägenheter, såsom förut antydts, är af mera formell natur — kunna utan åsidosättande af kyrkornas intresse medgifvas *dels* en något billigare lösningsgrund, än den i kungörelsen stadgade eller efter en räntefot af tre och en half procent och *dels* att för öfverlåtelse på en hemmansägare af en kyrkolägenhet af ifrågavarande slag icke ovillkorligen erfordras församlingens bifall, utan att hemmansägaren må kunna äfven mot församlingens bestridande tillösa sig äganderätten till lägenheten, därest af honom gjordt anbud af vederbörande myndighet pröfvas vara med författningen öfverensstämmande och i öfrigt till kyrkans nytta.

Därest, på sätt nu ifrågasatts, församlingens vetorätt skulle upphöra, torde såsom följd häraf komma att ur kungörelsen uteslutas föreskriften om träffande af aftal mellan församlingen och vederbörande hemmansägare, hvarjämte utfärdandet af köpebref lämpligen torde böra öfverflyttas från församlingen till Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet.

Då träffandet af aftal sålunda skulle få bero på vederbörandes godfinnande, torde äfven bestämmelsen, att aftal skall, för att kunna godkännas, innehålla bestämd uppgift att lägenhetens läge inom hemmanet numera

icke är känt, komma att utgå, helst kungörelsens tillämpning skulle utsträckas jämväl till andra lägenheter, och upplysning om lägenhetens beskaffenhet såväl som beträffande landgillet belopp och natur i allt fall skulle vinnas vid den undersökning, som gifvetvis måste föregå hvarje beslut om försäljning.

På grund af hvad sålunda anförts har kollegium i underdånighet föreslagit, att nådiga kungörelsen den 22 oktober 1886 måtte erhålla följande förändrade lydelse:

§ 1. Hör till kyrka i Skåne, Halland eller Blekinge inom visst hemmans ägoområde befintlig jordlägenhet, hvars läge i öfrigt numera icke är känt, eller ock jordlägenhet, hvilken är till läget känt men på grund af gällande författningar bör ständigt brukas under visst hemman, och för hvilken landgille och städja vid åboombyten blifvit efter i behörig ordning skedd skattläggning bestämda, må ägaren af det hemman, inom hvars område lägenheten finnes, eller med hvilket brukningsrätten till lägenheten är förenad, förvärfva äganderätt till lägenheten under villkor, som här nedan stadgas.

§ 2. Anbud å sådant köp skall ingifvas till kyrkostämmans ordförande och af denne jämte kyrkostämmans däröfver afgifna yttrande och öfriga ärendet rörande handlingar insändas till Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som har att gemensamt med domkapitlet ärendet till behandling företaga.

§ 3: 1. Köpeskillingen för sådan jord må icke understiga ett belopp, som i årlig ränta efter tre och en half för hundra afkastar en summa lika med den årliga afgälden. Utgår afgälden med en eller flera persedlar in natura eller efter markegångspris, beräknas penningvärdet efter senast fastställda tioåriga medelmarkegångspris för länet.

2. Därest i något fall det belopp, hvartill köpeskillingen minst skall uppgå, icke kan efter nämnda grunder beräknas, utgör sådant icke hinder för pröfning, huruvida den erbjudna köpeskillingen må anses tillräcklig.

§ 4. Finna Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet försäljningen vara med denna kungörelse öfverensstämmande och i öfrigt till kyrkans nytta, insändas genom deras försorg handlingarna till kammarkollegium, som det tillkommer att afgöra huruvida försäljningen må äga rum eller icke.

§ 5. Sedan kammarkollegium till försäljningen lämnat bifall, samt köpeskillingen blifvit till kyrkans kassa inbetald, äga Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet på anmälan af vederbörande utfärda köpebref för köparen.

Beträffande härefter frågan om upphörande af de till tredje gruppen hänförliga landgillen eller sådana, hvilkas utgörande icke, så vidt numera är känt, har sin grund i någon landgilletagarens jordägarätt, har,

såsom framgår af vederbörandes i ärendet afgifna yttranden, i allmänhet förordats en aflösning af dessa landgillen efter hufvudsakligen samma grunder, som i nådiga förordningen den 14 oktober 1898 stadgats för upphörande af den i Göteborgs och Bohus län utgående landskylden.

I fråga om landskyldens natur och beskaffenhet hänvisade kollegium till sitt i nyssberörda fråga den 21 december 1894 afgifna och till trycket befordrade underdåniga utlåtande. Af en jämförelse med däri innefattade utredning torde framgå, att landskylden i Bohuslän ursprungligen var af väsentligen likartad natur med här förut under grupperna 1 och 2 omnämnda landgillen, men att förhållandena sedermera utvecklats på sådant sätt, att landskylden numera — såsom ock af Riksdagen i dess förevarande skrifvelse påpekats — syntes närmast vara att förlikna med landgillen af tredje gruppen.

Förslaget om dessa landgillens upphörande efter i hufvudsak enahanda grunder, som de för landskylden gällande, syntes därför kollegium välgrundadt.

Genom åberopade nådiga förordningen den 14 oktober 1898 blefvo för landskyldens upphörande i allmänhet följande bestämmelser meddelade, nämligen:

1:o) att, där landskyld till kyrka eller prästerskap enligt jordeboken utginge af hemman eller lägenhet inom Göteborgs och Bohus län, ägaren eller innehafvaren finge friköpa sig från skyldigheten att utgöra denna landskyld mot erläggande af ett penningbelopp, som i årlig ränta efter fyra procent afkastade en summa lika med landskylden, hvarvid, där densamma utginge in natura eller efter markegångspris, till grund för löseskillingen borde läggas mediet af de tio senast förflutna årens markegångspris, enligt Litt. A i länets markegångstaxa;

2:o) att beträffande prästelandskylden vederbörande ej finge begagna sig af denna rättighet under dåvarande landskyldstagarnes tjänstetid, för så vidt dessa ej därtill lämnade sitt samtycke;

3:o) att löseskillingen för prästelandskylden skulle förvaltas efter samma grund, som för kyrkokassas medel vore vedertagen, med rätt för vederbörande indelningshafvare att uppbära därå belöpande ränta;

4:o) att, sedan inlösen skett, anmälan därom skulle göras hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande för vederbörlig anteckning i jordeboken;

5:o) att, där prästerskapet enligt jordeboken ägde uppbära landskyld af de detsamma till boställen anslagna egendommar med därunder brukade jordar, denna landskyld skulle utan vidare ur jordeboken uteslutas; samt

6:o) att beträffande prästerskapets landskyld af de detsamma på lön anslagna mensalhemman och af prästänkesäten inom länet Kungl. Maj:ts

befallningshafvande och domkapitlet skulle tillse, att vid blifvande ny utarrendering, där så ej redan skett, berörda landskyld upphörde att utgå.

Den ägare eller innehafvare af landskyldspliktiga fastigheter sålunda medgifna rättighet att friköpa sig från skyldigheten att utgöra landskyld har emellertid, kollegium veterligen, ännu icke i något fall kommit till användning, hvilken omständighet synes gifva vid handen, att vederbörande icke funnit med sin fördel förenligt att aflösa denna afgäld efter den för lösesummans beräknande stadgade grund.

Därest samma beräkningsgrund blefve gällande för aflösning af nu ifrågavarande landgillen, torde alltså med största sannolikhet kunna antagas, att det allmännas mellankomst äfven här skulle blifva i det stora hela resultatlös. Till förebyggande af denna eventualitet syntes därför böra tagas under öfvervägande, huruvida icke en billigare lösningsgrund, än den för landskylden stadgade, borde i förevarande fall medgifvas.

Såsom förut nämnts hade kollegium ansett sig kunna förorda aflösning af de till första och andra gruppen hörande landgillen medelst erläggande af ett belopp motsvarande landgillet kapitaliseradt efter tre och en half procent. I betraktande af att den sålunda beräknade löseskillingen skulle utgöra ersättning icke blott för landgillet utan äfven för den vid åboombyten betingade städjan och kyrkans — om ock endast formella — äganderätt till jorden, torde det icke kunna förnekas att räntefotens förhöjning till fyra och en half procent vid beräkning af löseskillingen för tredje gruppens landgillen, där ersättningen endast afser landgillet utan några adpertinentier, vore ur billighetens synpunkt påkallad.

Det vill ock synas som om landgilletagarnes intressen blefve skäligen tillgodosedda, därest ersättningen beräknades efter nämnda grund. Oafsedt att en fullt betryggande kapitalplacering efter en räntefot af fyra och en half procent åtminstone enligt senare tidens erfarenhet icke läser möta svårighet, syntes det, hvad särskildt anginge kyrkornas rätt för dem innebära en fördel att på en gång erhålla ett tämligen afsevärdt kapitalbelopp och för framtiden undgå besväret med de årliga uppbörderna af afgälder, hvilka, såsom motionären i ämnet framhållit, ofta gåfve anledning till tvister. I afseende å prästerskapets och klockares rätt torde ett förbehåll — på sätt angående landskylden stadgats — att lösningsrätten ej må utöfvas under nuvarande landgilletagares tjänstetid, därest icke dessa därtill lämnade sitt samtycke, få anses tillfyllestgörande.

Vid sålunda anförda förhållanden och med hänsyn därtill att i det allmännas intresse torde böra så vidt möjligt beredas framgång åt den ifrågasatta aflösningen, funne kollegium sig böra i underdånighet förorda,

att en räntefot af fyra och en half procent lades till grund för inlösen af de till tredje gruppen hänförliga landgillen.

Där landgillet vore bestämdt i en eller flera persedlar torde, då dessa i allmänhet lösas efter årliga markegångspriset, lämpligen böra, i likhet med hvad som gällde för landskylden, såsom grund för beräkning af landgillet penningvärde läggas mediet af de tio senaste årens markegångspris. Från denna regel torde dock undantag böra göras för sådana fall, då särskild lösningsgrund blifvit genom behörigt beslut fastställd, såsom förhållandet är med de skånska kyrkornas landgillesmör, hvilket enligt hvad förut omförmäls på grund af nådiga brefvet den 14 juni 1815 löstes efter fixt pris eller det s. k. kronovärdet. Detta värde borde naturligen äfven läggas till grund för beräkning af löseskillingen. Hade däremot landgillet blifvit bestämdt i persedel, hvarå markegångspris ej finnes i länets markegångstaxa upptaget, och finnes ej heller genom behörigt beslut särskild lösningsgrund fastställd, borde åt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande öfverlämnas att bestämma skälig beräkningsgrund.

Åt nämnda myndighet torde ock böra uppdragas att hålla hand öfver affösningens verkställande, enär detta icke, såsom i fråga om landskylden, lämpligen kunde öfverlätas åt kontrahenterna själfva. Då nämligen, enligt kollegii förslag, den billigare lösningsgrunden eller kapitalisering efter fyra och en half procent skulle få tillämpas endast i sådana fall, där landgillet icke motsvarades af äganderätt till jord, samt, oafsedt den omständigheten att kronans jordebok ej kunde tillerkännas vitsord beträffande landgillen, härtill komme att, efter hvad den i anledning af Riksdagens skrifvelse verkställda utredningen, hvilken gifvetvis ej i den ordning, frågan nu förelegat, kunnat utsträckas till en ingående undersökning rörande hvarje i jordeboken upptaget landgille, gifvit vid handen, jordebokens uppgifter om landgillen ofta vore ofullständiga och stundom äfven felaktiga — i det att än saknades anteckning därom att landgillet utginge för kyrkan tillhörig jord, ehuru så vore förhållandet, än landgillet upptagits endast i penningar med belopp motsvarande kronovärdet å den eller de persedlar, hvari detsamma blifvit bestämdt, utan angifvande af persedlarna, ehuru dessa ej finge lösas efter berörda värde utan efter markegångspris, än åter landgillet utelämnats eller upptagits till oriktigt belopp m. m. dylikt — torde ett behörigt iakttagande af kyrkornas och prästerskapets rätt kräfvat, att affösningen skedde under kontroll af offentlig myndighet, på hvilken det ankomme att låta i hvarje särskildt fall undersöka, huruvida förut sagda betingelse för åtnjutande af den billigare lösningsgrunden vore för handen. Otvifvelaktigt torde väl det rikhaltigaste materialet för dylika undersökningar förefinnas i kollegii arkiv, och ur denna synpunkt kunde ifrågasättas, huru-

vida icke kollegium borde vara den myndighet, som handhade aflösning-förfarandet, men då det, i händelse nöjaktig utredning icke kunde i orten åstadkommas, stode Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande öppet att genom kollegium få de ytterligare upplysningar, som vid undersökning i kammarsarkivet kunde vara att erhålla, samt aflösning af nu ifrågavarande slag af landgillen icke innebure afyttrande af kyrkas fasta egendom, vid hvilket förhållande 5 § i prästerskapets privilegier, däruti det förbjudes att bort-sälja kyrkoägor utan kammarkollegii, domkapitlets och vederbörandes vet-skap och samtycke, icke såsom i fråga om öfriga nu ifrågavarande land-gillen påkallade domkapitlets och kollegii yttranden, syntes det kollegium lämpligast, att Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i första hand pröf-vade frågor af förevarande beskaffenhet, men att emellertid talan mot Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes beslut finge fullföljas hos kollegium.

Sedan vederbörande hos Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande anmält sig vilja inlösa landgille af ifrågavarande slag, och denna anmälan kommuni-cerats landgilletagaren, skulle Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande hafva att, efter det erforderlig undersökning ägt rum, pröfva huruvida rätt till inlö-sen enligt nu ifrågavarande grunder föreläge samt, därest så vore fallet, fastställa löseskillingens belopp, i sammanhang hvarmed Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande ock torde böra bestämna viss tid, inom hvilken jordägaren hade att fullgöra sin skyldighet, vid äfventyr att aflösningbeslutet skulle anses förfallet. Nämda tid borde utmätas med hänsyn till den tid-punkt, då Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes beslut med säkerhet kunde antagas vinna laga kraft, och så att jordägaren, sedan laga kraft åkommit beslutet, måtte kunna utan svårighet medhinna att fullgöra hvad honom ålæge. Med afseende härå och då besvärstiden skulle räknas från det vederbörande erhållit del af beslutet, torde föreskrift böra meddelas därom, att detsamma skulle genom Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes försorg del-gifvas äfven vederbörande landgilletagare. Beträffande sättet för löseskil-lingens erläggande syntes lämpligast, att detta skedde direkt till vederbö-rande kyrkoråd, som ju i hvarje fall skulle hafva att förvalta densamma vare sig för kyrkans eller pastors, eventuellt klockares, räkning.

Med afseende på den tid, från hvilken frihet från vidare skyldighet att utgöra landgille skulle räknas, torde vara lämpligt, att landgille, som belöpte på tiden innan löseskillingen till vederbörande erlagts, ej inne-fattas i aflösningen.

Till nu förevarande grupp af landgillen torde äfven vara att hänföra sådana, som utgå af till skatte försålda s. k. halländska kyrkohemman. Då aflösning af dessa landgillen emellertid lämpligen torde böra ske i sam-manhang med aflösning af de från hemmanen utgående, i följd af skatte-

köpet pålagda spannmålsräntor, i afseende å hvilken aflösning kollegium föresloge särskilda bestämmelser, borde gifvetvis dessa landgillen undantagas från tillämpningen af nu gällande aflösningsgrunder.

Enahanda undantag torde ock, åtminstone tills vidare, böra göras för landgillen, som innehades under patronatsrätt, då aflösningen af dessa landgillen syntes lämpligast böra ordnas i samband med reglering af den patronatsrätten åtföljande kyrkotionden, hvarom fråga för närvarande vore på Eders Kungl. Maj:ts nådiga pröfning beroende.

I enlighet med de grunder, som sålunda angifvits, och med anslutning i öfrigt till de för landskyldens aflösning meddelade bestämmelser i här tillämpliga delar ville kollegium i underdånighet föreslå:

1:o) att, där landgille till kyrka, prästerskap eller klockare utgår af hemman eller lägenhet i Skåne, Halland eller Blekinge utan att rätten till landgillet uppbärande motsvaras af äganderätt till jord, ägaren eller innehafvaren af den landgillepliktiga fastigheten må friköpa sig från skyldigheten att utgöra detta landgille mot erläggande af ett penningbelopp, som i årlig ränta efter fyra och en half procent afkastar en summa lika med landgillet;

2:o) att, där landgillet består af en eller flera persedlar, för hvilka visst penningvärde icke blifvit genom behörigt beslut fastställt, till grund för löseskillingsberäkning skall läggas mediet af de tio senast förflutna årens markegångspris enligt Litt. A i länets markegångstaxa eller, därest sådant pris ej finnes i sagda taxa upptaget, det penningvärde, hvartill afgälden skäligen uppskattas;

3:o) att, beträffande landgille till prästerskap eller klockare, vederbörande ej må begagna sig af aflösningrätten under nuvarande landgilletagares tjänstetid, för så vidt denna ej därtill lämnar sitt samtycke;

4:o) att ägare eller innehafvare af landgillepliktig fastighet, som vill inlösa landgillet, skall därom göra ansökan hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som har att pröfva, huruvida inlösen enligt nu angifna grunder må äga rum, samt, därest så befinnes, fastställer löseskillingen och tillika utsätter viss dag, då sökanden, vid äfventyr att beslutet eljest anses förfallet, senast har att till vederbörande kyrkoråd inbetala löseskillingen;

5:o) att, sedan beslutet, som genom Kungl. Maj:ts befallningshafvandes försorg skall delgifvas jämväl den till landgillet berättigade, vunnit laga kraft, och sökanden hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande styrkt sig hafva fullgjort hvad honom på grund däraf åligger, Kungl. Maj:ts befallningshafvande har att förordna om införande i kronans jordebok af anteckning, att afgäldsskyldigheten upphört;

6:o) att landgille, som belöper på tiden innan löseskillingen till vederbörande erlagts, icke innefattas i aflösningen;

7:o) att löseskilling för landgille till prästerskap eller klockare skall, tills vidare och intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, under församlingens ansvar af kyrkorådet förvaltas efter samma grund, som för förvaltningen af kyrkokassas medel är vedertagen, med rätt för vederbörande indelningshafvare att uppbära därå upplöpande ränta;

8:o) att, beträffande prästerskapets landgillen af de detsamma på lön anslagna annex- och mensalhemman samt af prästänkesäten, Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet skola tillse, att vid blifvande ny utarrendering, där så ej redan skett, berörda landgille upphör att utgå;

9:o) att öfver Kungl. Maj:ts befallningshafvandes beslut i ärende, hvarom här förut sägs, klagan må föras hos kammarkollegium; samt

10:o) att här föreslagna bestämmelser icke skola äga tillämpning i afseende å landgille, som utgår af till skatte försålda s. k. halländska kyrkohemman eller innehafves under patronatsrätt.

Hvad slutligen anginge de afgälder, som utginge af de jämlikt nådiga kungörelsen den 11 september 1863 till skatte försålda *s. k. halländska kyrkohemmanen* hade, såsom förut anförts, Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Hallands län, ehuru Riksdagens skrifvelse ej därtill gafve omedelbar anledning, ansett sig böra i underdånighet hemställa, huruvida icke lämpligt vore, att redan nu i sammanhang med landgillet eller smörräntans upphörande föreskrifter borde meddelas, hvarigenom tillfälle bereddades vederbörande att på enahanda villkor friköpa sig från den i följd af skatteköpet hemmanen åliggande spannmålsräntan.

Då denna ränta åsatts vid skatteköpet i stället för köpeskillings erläggande och följaktligen grundade sig på aftal mellan enskilde, torde densamma närmast vara jämförlig med sådana frälseräntor, som icke enligt gällande författningar af statsverket inlösas. I afseende å dessa frälseräntor hade Riksdagen uti skrifvelse den 10 maj 1905 hos Kungl. Maj:t anhållit, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, på hvad sätt och under hvilka villkor de som utgjorde sådana, måtte sättas i tillfälle att lösa sig från densamma, och för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen gafve anledning. Med hänsyn till naturen af nu ifrågavarande spannmålsräntor torde väl frågan om aflösning af desamma egentligen falla inom området för det af Riksdagen sålunda påkallade förslag, men då denna aflösning syntes kunna ske under vida enklare former än dem, som kunde blifva bestämda för en eventuell aflösning af frälsekatteeräntor i allmänhet, och lämpligen torde, såsom kollegium förut uttalat, böra verkställas i samman-

hang med aflösning af de från hemmanen utgående landgillena, ville kollegium för sin del biträda berörda af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Hallands län gjorda hemställan.

Beträffande då först frågan om den räntefot, efter hvilken löseskillingen för de af ifrågavarande hemman utgående afgälder borde beräknas, ville kollegium, under åberopande i tillämpliga delar af hvad kollegium härutinnan anfört rörande tredje gruppens landgillen, i underdånighet förorda, att denna jämväl här bestämdes till fyra och en half procent.

Då spannmålsräntorna löstes efter tioåriga medelmarkegångspriset, och enligt hvad de inkomna yttrandena gäfvade vid handen samma pris i allmänhet tillämpades vid utgörandet af de hemmanen åliggande smörräntorna, torde till grund för löseskillingens beräkning bära läggas senast fastställda medelmarkegångspris.

Aflösningsförfarandet torde i detta fall utan olägenhet kunna öfverlämnas åt kontrahenterna själfva, helst landgillet natur m. m. måste anses hafva vid skatteköpet undergått slutlig pröfning och förty verkställandet af aflösningen endast förutsatte en tämligen enkel räkneoperation.

Enär det, med hänsyn till de afsevärda belopp, hvartill lösesumman för afgälder af ifrågavarande slag i allmänhet komme att uppgå, i många fall torde möta svårighet för vederbörande hemmansägare att på en gång erlægga hela lösesumman, torde ur billighetssynpunkt och för befrämjande af aflösningens genomförande bära medgifvas rätt för hemmanets ägare att amortera lösesumman under vissa år, hvilken amorteringstid syntes lämpligen kunna bestämmas till sex år. Såsom en nödvändig förutsättning härför borde naturligen stadgas skyldighet för hemmansägaren att erlægga skälig ränta å öguldna kapitalbeloppen, i hvilket afseende syntes lämpligen bära bestämmas en räntefot af fem procent, samt att ställa fullgod säkerhet för amorteringens fullgörande. I sistberörda hänseende torde bära gälla såsom regel, att in-teckning skulle i hemmanet fastställas till säkerhet för amorteringens fullgörande, hvilket hypotek skulle anses tillfyllestgörande, därest in-teckningen låge inom hälften af medeltalet af bevillningstaxeringsvärdena för de fem sistförflutna åren, men i annat fall borde förstärkas medelst ställande af borgen af minst två personer, de där borgade en för bägge och bägge för en såsom för egen skuld, och hvilkas vederhäftighet vore af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande eller domaren styrkt.

I likhet med hvad som föreslagits i fråga om aflösning af tredje gruppens landgillen i allmänhet torde äfven från nu ifrågasatta aflösning bära tills vidare undantagas landgille och spannmålsränta, som åtföljde patronatsrätt.

På grund af hvad sålunda anförts har kollegium i underdånighet föreslagit:

1:o) att ägare af hemman, hvilket blifvit till skatte löst i enlighet med bestämmelserna i nådiga kungörelsen angående försäljning till skatte af de s. k. halländska kyrkohemmanen den 11 september 1863, må friköpa sig från skyldigheten att utgöra hemmanet åliggande landgille och »ränta i följd af skatteköp» mot erläggande af ett penningbelopp, som i årlig ränta efter fyra och en half procent lämnar en afkastning lika med summan af berörda afgälder, hvarvid till grund för beräkning af löseskillingen för spannmålsräntan äfvensom för landgillet, där detsamma utgår i smör, skall läggas senast fastställda medelmarkegångspris, enligt Litt. C i länets markegångstaxa;

2:o) att, beträffande afgälder af ifrågavarande slag, hvilka utgå till prästerskapet, vederbörande ej må begagna sig af denna rättighet under nuvarande afgäldstagens tjänstetid, för så vidt denna ej därtill lämnar sitt samtycke;

3:o) att löseskillingen för sistberörda afgälder skall tills vidare och intill dess Kungl. Maj:ts annorlunda förordnar, under vederbörande församlings ansvar af dess kyrkoråd förvaltas efter samma grund, som för förvaltning af kyrkokassas medel är vedertagen, med rätt för vederbörande indelningshafvare att uppbära därå upplöpande ränta;

4:o) att löseskillingen för ifrågavarande afgälder må fördelas till betalning under en tid af sex år med lika belopp årligen jämte ränta efter fem procent å oguldet kapital under villkor, att till säkerhet för amorteringens fullgörande fastställes in-teckning i hemmanet samt därjämte, för så vidt in-teckningen icke faller inom hälften af medeltalet af bevillningstaxeringsvärdena för de fem sistförflutna åren, ställes borgen af minst två personer, de där borga en för bägge och bägge för en såsom för egen skuld, och hvilkas vederhäftighet är af Kungl. Maj:ts befallningshafvande eller domaren styrkt;

5:o) att, sedan inlösen skett, anmälan därom skall göras hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande för vederbörlig anteckning i jordeboken; samt

6:o) att hvad nu föreslagits icke skall äga tillämpning å afgälder af ifrågavarande slag, hvilka innehafvas under patronatsrätt.

Departements-
chefen.

Gillande hvad af kammarkollegium sålunda uttalats och hemställt hyser jag dock den öfvertygelse, att, äfven om till grund för vissa landgillen lägges en räntefot af $3\frac{1}{2}$ procent och för de öfriga en räntefot af $4\frac{1}{2}$ procent, lösningsgrunden ändock näppeligen blir effektiv, om sådan inlösen enbart skall bero af landgillegifvarens eget initiativ. Många af dessa

årliga afgälder hafva nämligen allt för obetydligt värde — ofta uppgående till endast ett eller några öre — för att landgillegifvarna skola vilja underkasta sig besväret med deras aflösen.

För vinnande af en hastigare aflösning af den från vissa hemman och lägenheter i Göteborgs och Bohus län utgående landskyld har kammarkollegium i underdånigt utlåtande af den 28 februari 1908 föreslagit vissa åtgärder, för hvilka jag anhåller att få närmare redogöra vid underdånig föredragning af fråga om ändring i grunderna för upphörande af landskylden. Deras hufvudsakliga innebörd är att afgäldsgifvarens besvär med själfva aflösningsproceduren skulle komma att i möjligaste mån underlättas genom vederbörande myndigheters initiativ och vidare åtgöranden.

Dessa åtgärder, hvilka emellertid icke beröra själfva grunderna för aflösningen, synas mig äfven kunna i tillämpliga delar användas för befordrande af en hastigare aflösen af landgillena; och torde kammarkollegium därför sedermera erhålla särskild nådig befallning att föranstalta om vidtagande af sådana åtgärder för främjande af landgillenas hastigare aflösning, hvilka åtgärder naturligtvis icke böra utgöra hinder för att aflösningen må kunna ske äfven på initiativ af vederbörande landgillegifvare i enlighet med de af kammarkollegium föreslagna grunderna för aflösning af dessa landgillen.

Beträffande den väckta frågan om aflösning af de spannmålsräntor, som utgå från de, jämlikt nådiga kungörelsen den 14 september 1863, till skatte försålda s. k. halländska kyrkohemmanen, delar jag kammarkollegii mening, att dessa räntor kunna och böra aflösas oberoende af ifrågasatt aflösning af frälseskatteräntor i allmänhet och att detta lämpligen bör ske i sammanhang med aflösning af de från hemmanen utgående årliga landgillen, i förhållande till hvilka jämväl dessa spannmålsräntors storlek blef vid skatteköpet delvis bestämd. Dessa spannmålsräntor kunna visserligen synas äga en viss likhet med frälseskatteräntorna, men skilja sig i själfva verket väsentligen från dem. Frälseskatte är nämligen som bekant den art af frälse, där jordäganderätten blifvit skiljd från ränteganderätten. Frälseskatteräntorna äro således verkliga jordräntor, hvilka kunna särskildt lagfaras, medan däremot spannmålsräntorna från de s. k. halländska kyrkohemmanen endast äro vederlag för obetald skatteköpeskilling och således snarare i viss mån jämförliga med afgäld från afsöndrad lägenhet, om hvilkas aflösning stadgas i lag af den 19 april 1907.

I afseende å de landgillen, som tillhöra de af kammarkollegium omfördälda första och andra grupperna landgillen, hvilka hafva det gemensamt, att rätten till deras uppbärande motsvaras af äganderätt till jord, har kammarkollegium hemställt, att för deras aflösen nådiga kungörelsen

den 22 oktober 1886 måtte erhålla viss ändrad lydelse. Såsom förfors vid utfärdandet af berörda kungörelse lärer för aflösen af dessa landgillen, hvilka samtliga enligt den utredning kammarkollegium lämnat utgå till kyrkor, icke erfordras Riksdagens och Kyrkomötets medverkan.

Hvad åter angår den tredje gruppen landgillen d. v. s. sådana, som utgå af hemman eller lägenhet utan att, såvidt numera är känt, rätten till deras uppbärande motsvaras af äganderätt till jord, äfvensom af landgillen och spannmålsräntor från de s. k. halländska kyrkohemmanen tillåter jag mig hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes, under förutsättning af Kyrkomötets bifall i hvad präste- och klockarelandgillet angår, föreslå Riksdagen att för sin del besluta:

dels att, där landgille till kyrka, prästerskap eller klockare utgår af hemman eller lägenhet i Skåne, Halland eller Blekinge utan att rätten till landgillet uppbärande motsvaras af äganderätt till jord, ägaren eller innehafvaren af den landgillepliktiga fastigheten må friköpa sig från skyldigheten att utgöra detta landgille mot erläggande af ett penningbelopp, som i årlig ränta efter fyra och en half procent afkastar en summa lika med landgillet;

att, där landgillet består af en eller flera persedlar, för hvilka visst penningvärde icke blifvit genom behörigt beslut fastställt, till grund för löseskillningens beräkning skall läggas mediet af de tio senast förflutna årens markegångspris enligt Litt. A i länets markegångstaxa eller, därest sådant pris ej finnes i sagda taxa upptaget, det penningvärde, hvartill afgälden skäligen uppskattas;

att, beträffande landgille till prästerskap eller klockare, vederbörande ej må begagna sig af aflösningsrätten under nuvarande landgilletagares tjänstetid, för så vidt denne ej därtill lämnar sitt samtycke;

att ägare eller innehafvare af landgillepliktig fastighet, som vill inlösa landgillet, skall därom göra ansökan hos Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som har att pröfva, huruvida inlösen enligt nu angifna grunder må äga rum, samt, därest så befinnes, fastställer löseskillningen och tillika utsätter viss dag då sökanden, vid äfventyr att beslutet eljest anses förfallet, senast har att till vederbörande kyrkoråd inbetala löseskillningen;

att, sedan beslutet, som genom Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes försorg skall delgifvas jämväl den till landgillet berättigade, vunnit laga kraft och sökanden hos Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande styrkt sig hafva fullgjort hvad honom på grund därpå åligger, Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande har att förordna om införande i kronans jordebok af anteckning, att afgäldsskyldigheten upphört;

att landgille, som belöper på tiden innan löseskillingen till vederbörande erlagts, icke innefattas i aflösningen,

att löseskilling för landgille till prästerskap eller klockare skall, tills vidare och intill dess Eders Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, under församlingens ansvar af kyrkorådet förvaltas efter samma grund, som för förvaltningen af kyrkokassas medel är vedertagen, med rätt för vederbörande indelningshafvare att uppbära därå upplöpande ränta;

att beträffande prästerskapets landgillen af de detsamma på lön anslagna annex- och mensalhemman samt af prästänkesäten, Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet skola tillse, att vid blifvande ny utarrendering, där så ej redan skett, berörda landgille upphör att utgå;

att öfver Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes beslut i ärende, hvarom här förut sägs, klagan må föras hos kammarkollegium; samt

att dessa bestämmelser icke skola äga tillämpning i afseende å landgille, som utgår af till skatte försålda s. k. halländska kyrkohemman eller innehafves under patronatsrätt;

dels ock att ägare af hemman, hvilket blifvit till skatte löst i enlighet med bestämmelserna i nådiga kungörelsen angående försäljning till skatte af de s. k. halländska kyrkohemmanen den 11 september 1863, må friköpa sig från skyldigheten att utgöra hemmanet åliggande landgille och »ränta i följd af skatteköp» mot erläggande af ett penningbelopp, som i årlig ränta efter fyra och en half procent lämnar en afkastning lika med summan af berörda afgälder, hvarvid till grund för beräkning af löseskillingen för spannmålsräntan äfvensom för landgillet, där detsamma utgår i smör, skall läggas senast fastställda medelmarkegångspris, enligt Litt. C i länets markegångstaxa;

att beträffande afgälder af ifrågavarande slag, hvilka utgå till prästerskapet, vederbörande ej må begagna sig af denna rättighet under nuvarande afgäldstagens tjänstetid, för så vidt denna ej därtill lämnar sitt samtycke;

att löseskillingen för sistberörda afgälder skall tills vidare och intill dess Eders Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, under vederbörande församlings ansvar af dess kyrkoråd förvaltas efter samma grund, som för förvaltning af kyrkokassas medel är vedertagen, med rätt för vederbörande indelningshafvare att uppbära därå upplöpande ränta;

att löseskillingen för ifrågavarande afgälder må fördelas till betalning under en tid af sex år med lika belopp årligen jämte ränta efter fem procent å oguldet kapital under villkor, att till säkerhet för amorteringens fullgörande fastställes inteckning i hemmanet samt därjämte, för så vidt inteckningen icke faller inom hälften af medeltalet af bevillningstaxerings-

värdena för de fem sistförflutna åren, ställes borgen af minst två personer, de där borga en för bägge och bägge för en såsom för egen skuld, och hvilkas vederhäftighet är af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande eller domaren styrkt;

att, sedan inlösen skett, anmälan därom skall göras hos Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande för vederbörlig anteckning i jordeboken; samt att hvad nu föreslagits icke skall äga tillämpning å afgälder af ifrågasvarande slag, hvilka innehafvas under patronatsrätt.»

Häri instämde statsrådets öfriga ledamöter.

Hvad statsrådet sålunda i underdånighet hemställt behagade Hans Maj:t Konungen i nåder gilla och bifalla; och skulle nådig proposition till Riksdagen aflåtas af den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

H. Boman.